

NICOLAE NIȚĂ

NICOLAE TECĂU - MOȘ TECĂU

- *UN FILANTROPIST ÎN AMERICA* -

ROMÂNII DIN ILASCO, MISSOURI

Colecția "*Libertatea*", Jacksonville, Florida

2024

CUPRINSUL

Moș Tecău	01
Din albumul familiei Tecău	15
Destinul tragic al unor Români ajunși la Ilasco, Missouri	18
Presa despre Românii din Ilasco	24
Pământul făgăduinței	39
“Dascăli” – O descendentă Româno-Americană: Sylvia Apostol	40
În încheiere	47
Tragicul destin al lui John (Ioan) Moga	48
Despre familia Moga	52
Danil (Dan) Ordean	55
Petru Limbean, cumnatul lui Ioan Moga	56
Ion Ursu – Lena Blaga	58
Et caetera – Sala Română	59
Anexe – Cimitirul “Marble Creek”	63
Anexe – Aspecte ale muncii în carieră – Ilasco	66

NICOLAE TECĂU - MOȘ TECĂU

- UN FILANTROPIST ÎN AMERICA -

În anul 1901, cu asentimentul părinților, primul din cei 8 frați din familia Tecău, Avram Tecău, pornea spre Lumea Nouă, în speranța unui viitor mai bun lui și familiei sale din Sebeș, Transilvania, la acel timp sub ocupația regatului ungar. Scrisorile ce le primeau familiile celor plecați mai devreme pe pământul făgăduinței pentru a-și face un rost, le dădeau mari speranțe și altora care, fără un viitor precis, își căutau norocul în viață. Sperau cu toții că, revenind mai apoi la vatră, își puteau construi o casă, cumpăra câteva jugăre de pământ, agoniseala chivernisită cu mare sudoare și grije asigurându-le un trai mai ușor. Cam trei sferturi dintre românii care plecau spre Lumea Nouă proveneau de pe meleagurile Transilvaniei, în mare nesiguranță din pricina politicii de asimilare forțată a autorităților și a lipsurilor, urmați de românii emigrați din Bucovina de Nord, la rândul-le aflați sub ocupație austriacă. Cei mai mulți, totuși, au preferat să rămână pe noile meleaguri, unii dintre ei chiar aducându-și familiile sau integrându-se în noua societate prin întemeierea de noi familii din sânul coloniilor. Finele secolului XIX și începutul secolului XX, cunoaște astfel cel mai mare val de imigranți *români* ajunși în Statele Unite, un flux în număr de aproximativ 150.000.

Din tabloul schematic al celor admiși în St. Unite proveniți din teritoriile României (ultima lor reședință între anii 1881-1928),¹⁾

Nicolae Tecău în costum de călușar, Sebeș, 1904, înaintea plecării spre "Lumea Nouă"...

¹⁾ - "Cu toate acestea, atât din auzite, cât și din surse autentificate, se cunosc cazuri sporadice de imigranți români care au debarcat în America înainte de 1890. Se spune că un grup de persoane care locuiesc în prezent în Ensefiado (Mexic), sunt descendenți

numărul total se ridică la 149.641. Dintre aceștia, conform statisticilor oficiale publicate de Biroul Emigrației, numărul Românilor este indicat la 15.304, adică 11% din total, al Evreilor la 125.214, adică 76%, iar din rândul celorlalte naționalități (Sași, Șvabi, Slovaci, etc.) un total de 18.079, adică 13%.

Așadar, se observă un adevărat exod al populației de origine evreiască, comparativ cu al celorlalte etnii, aceștia fiind prin natura lor rătăcitori și fără stabilitate.²⁾

Născut la Sebeș (Alba, Transilvania) în anul 1887, 25 Octombrie, Nicolae Tecău se hotărăște să emigreze încă din fragedă tinerețe în Statele Unite, la vârsta de 17 ani. Cu puține lucruri de îmbrăcăminte strict necesare, pleacă în 1904 cu trenul către Bremen (noul port german deschis de la Marea Nordului) și, împreună cu alte mii de emigranți de toate vârstele, se îmbarcă pe un vapor în călătoria cea mare spre Lumea Nouă de peste ocean, pe urmele fratelui său. După multe zile și nopți, vaporul sosește la New York, unde sunt înregistrați și le sunt înmânate ecusoane cu numele diferitelor localități unde

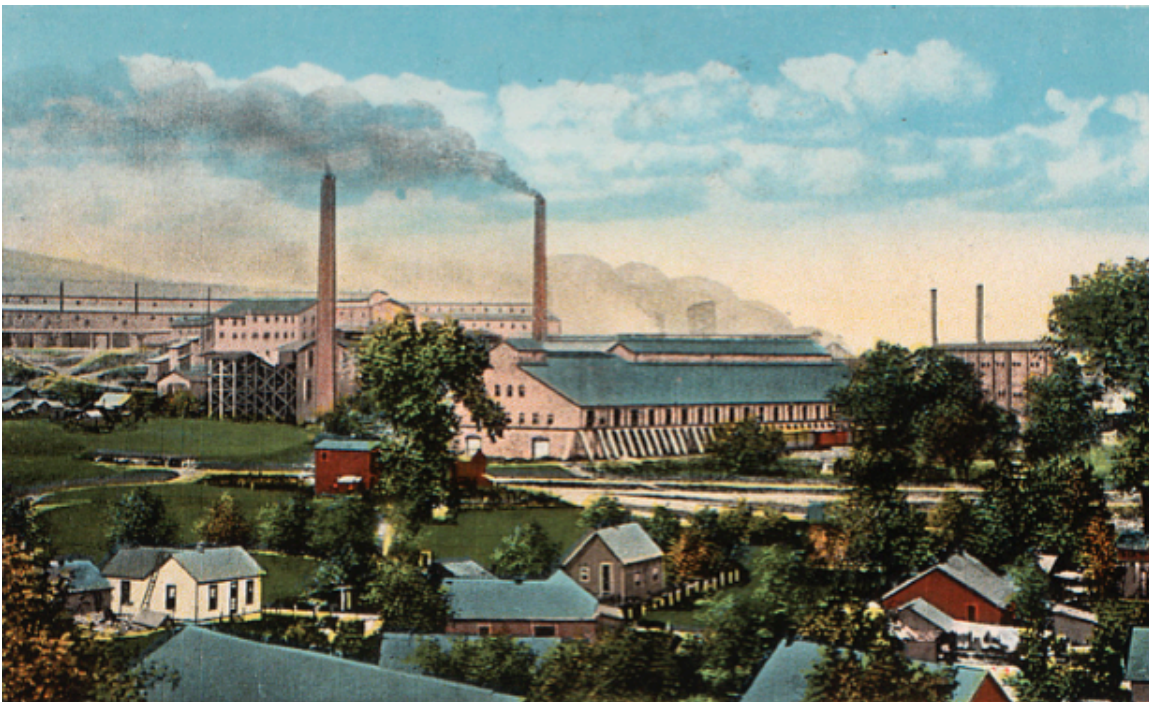
---

ai pionierilor imigranți români care, atrași de goana aurului din California, și-au părăsit țara în 1849. După ce au navigat multe zile pe oceanul agitat și adesea amenințați cu naufragiul, au ajuns pe coasta Mexicului. În ciuda dificultăților deja întâmpinate, aceștia au început cu curaj să parcurgă pe jos distanța rămasă până în California. Cu toate acestea, au renunțat în cele din urmă la ademenirea visată de a ajunge în regiunea aurului. Fără rezistență fizică și epuizați moral de numeroasele greutăți ale marșului lor, s'au stabilit în Ensefiado. În locul săpăturilor după de aur, și-au reluat ocupația pe care o aveau în țara lor - agricultura. Până în prezent, această comunitate mică din Ensefiado și-a păstrat religia greco-ortodoxă, majoritatea obiceiurilor și tradițiilor românești, și de asemenea limba română, amestecată puțin cu cea spaniolă". (Vezi: "A study of assimilation among the Roumanians in the United States" de Christine Avghi Galitzi. Columbia University Press, New York, 1929).

²⁾ - "Evreii români nu aparțin etniei române. Au migrat în România în decursul secolelor, când persecuția i-a alungat din țările unde erau stabiliți anterior. Unii susțin că evreii au fost primiți pentru prima dată în Dacia de Decebal, regele dac pe vremea când Titus a distrus Ierusalimul... Ulterior, alungați din Ungaria, Evreii au venit în Țara Românească în timpul domniei lui Vladislav Basarab, între 1365-1367.

Evreii de origine spaniolă au ajuns în România din Turcia în secolul al XVI-lea, iar în secolele următoare, treptat, are loc infiltrarea evreilor galițieni și polonezi ca urmare a pogromurilor în Rusia". (Vezi Dr. E. Schwarzfild, „Evreii din România din cele mai vechi timpuri până în prezent”, în "Anuarul Evreiesc-American", New York, 1901-1902, Sept. 14-Oct. 1, pp. 25-29).

urmas să coboare pentru lucru, primesc două sandvișuri ca hrană de drum și sunt îndreptați la trenurile ce urmau să-i răspândească în vastul cuprins al Americii – își amintește N. Tecău. Așa ajunge tânărul nostru în mica localitate așezată pe partea dreaptă a fluviului Mississippi, Ilasco, în nord-estul statului Missouri, aflată la câțiva kilometri în apropiere de orașelul industrial Hannibal, unde își începuse activitatea o mare fabrică de ciment. Cimentul produs aici – între altele - va fi folosit la construcția marelui proiect al Canalului Panama sau la ridicarea uneia dintre cele mai înalte clădiri din lume la timpul său, Empire State Building din New York.

Carte poștală care reprezintă fabrica de ciment "Atlas Portland Cement Company" din Ilasco (circa 1920).

Nevoia mâinii de lucru, aducea cu sine imigranți de toate națiile, fie ei români, slovaci, ucrainieni sau polaci, folosiți cu predilecție la muncile necalificate necesare.

La data sosirii, 35 de români erau angajați ai fabricii de ciment, 16 dintre ei lucrând la una din cele patru cariere din apropiere unde se făcea extragerea pietrei. Nick Tecău va fi la rândul său angajat chiar a doua zi – după cum mărturisește - în grupa românilor de la cariera unde se afla și fratele său Avram (Vramu), sosit aici, cum am spus, încă din anul 1901. Cu o căruță pe două roți înalte și un cal pentru tracțiune, cară, încarcă și descarcă pietrele în vagoanele care le

transportă mai departe la mașinile de măcinare de la fabrica de ciment. “Existau în total patru atelaje de acest fel – mai spune el. Noi, cei patru care conduceam atelajele și făceam transportul, aveam grije și de hrana, dar și de întreținerea în bune condiții a cailor. Pentru cele zece ore de muncă zilnice, plata era de patruzeci de cenți”.³⁾

Localitatea Ilasco, 1910

Peste ani, rememorând primele începuturi de la Ilasco, N. Tecău ținea să arate: “Dumnezeu mi-a dat noroc în viață și, privind în urmă peste anii vieții, mărturisesc că sunt fericit... Nimic nu aduce mai multă fericire decât a ajuta și a face fapte bune. În anul 1904 învățam meșteșugul de dogar pe strada Joseni, în orașul meu natal, Sebeș, din cartierul Alba. Ieșind de la serviciu într’o zi, am întâlnit câteva fete care plâneau pe stradă. Toată lumea s’a adunat în jurul lor și așa am aflat motivul necazului lor: fetele au fost trimise să cumpere gaz

---

³⁾ - Vezi “*Moș Tecău towards the Centenary*”. Ed. Abby Lowery Sams, 2008 (ediția tradusă a volumului “*Moș Tecău spre centenar*” apărut în original în limba română sub îngrijirea lui Ion Dumitru. Editura I. Dumitru-Verlag, München, 1984). Este lucrarea pe care o trecem în revistă și asupra căreia ne oprim rândurile noastre despre viața și activitatea lui Nicolae Tecău.

pentru lampă și mergând spre magazin au pierdut banii, iar acum nu mai aveau curajul să se întoarcă acasă. Eu, deși eram cel mai sărac copil, am băgat mâna în buzunar și le-am dat bani să cumpere gazul. Erau singurii bani pe care-i aveam!”

Câteva luni mai apoi de la această întâmplare, ajungând la Ilasco și nou angajat, “ca fiecare român, am fost la adunarea *consiliului* românilor, unde erau prezenți alți 35 de muncitori. Fiind nou, toată lumea era interesată de unde vin și cum am ajuns acolo. Spre surprinderea mea, unul dintre ei m’a întrebat dacă sunt Laie al lui Tecău de pe strada Joseni. Am răspuns: “Da, eu sunt, frate cu Vramu!” „Hei”, a spus el, „dacă tu ești Laie, atunci vino cu mine și îți voi cumpăra un set de haine și te voi sprijini cu ce pot pentru că mi-ai ajutat fetele când au pierdut banii și nu au putut cumpăra gaz. Soția mea din Sebeș mi-a scris despre ce s’a întâmplat!” A doua zi, nenea Son mi-a cumpărat o cămașă de iarnă și pantaloni... Și așa, banul dat la Sebeș s’a întors înmulțit în America”.

În anul 1906, sosește aici încă unul din frații Tecău, Simion.

Atrași de mirajul câștigului, se strâng la Ilasco tot mai mulți români, comunitatea sporind și închegându-se. Demografic, românii reprezintă cel mai numeros grup din toate celelalte naționalități. Începând cu anul 1906, la “Sala Română”⁴⁾ unde își au locul întrunirile acestora, se gravitează preocuparea pentru înființarea unei asociații reprezentative și de ajutor social. Au loc dezbateri, iar un an mai târziu are loc fondarea Societății fraternală “Ardeleana”, printre promotorii actului istoric înscriindu-se și Nicolae Tecău alături de cei doi frați ai săi.

Munca grea și timpul limitat, nu-i descurajează pe români să participe la activitățile Societății, manifestări care încep să prindă un contur tradițional.

Procesul de extragere al rocii și pietrei era dificil – după cum ne mărturisește. Cu șpițuri, sfredelile pneumatice sau diverse alte unelte, artificierii erau cei care se îngrijeau cu pregătirile și detonarea: mai întâi se făceau găuri în pereții stâncoși de rocă de deasupra, după care introduceau cu mare grije stick-urile cu dinamita necesară dislocării.

---

⁴⁾ - „Sala Română” a fost pentru mulți ani folosită și ca școală pentru copiii din Ilasco. În anul 1914, construindu-se un local propriu, „Sala Română” își încetează rolul de școală.

Detonarea se efectua în cursul nopții, apoi cele patru atelaje erau încărcate și luau drumul vagoanelor de la baza muntelui.

Nici accidentele nu erau rare în acel timp, multe dintre ele secerând vieți de oameni și mutilând familii întregi prin deznodământul lor fatal.

Astfel: “Fratele Avram lucra des noaptea pentru că voia să facă mai mulți bani. Munca de noapte era mai bine plătită. Într’o noapte însă, când Avram a forat o piatră mare, acoperită cu roci mai mici, roci care ar fi trebuit să explodeze cu o noapte mai devreme fiind umplute cu dinamită, s’a întâmplat ca una mai mică din ele să se rostogolească și să taie firul de contact. Fratele meu Avram a murit în acea explozie!

Aspect de la înmormântarea lui Avram Tecău, mort în urma exploziei.

L-am îngropat în cimitirul „Companiei de ciment Atlas Portland” și i-am pus o cruce de ciment la cap. La înmormântare l-am adus pe părintele Moise Bâlea din St. Louis, Missouri, care pe atunci era singurul preot ortodox din America”.

*Preotul Moise
Bâlea oficiind
serviciul religios la
căpătâiul celui
dispărut. În partea
dreaptă, jos,
Nicolae Tecău; în
partea stângă,
Simion Tecău.*

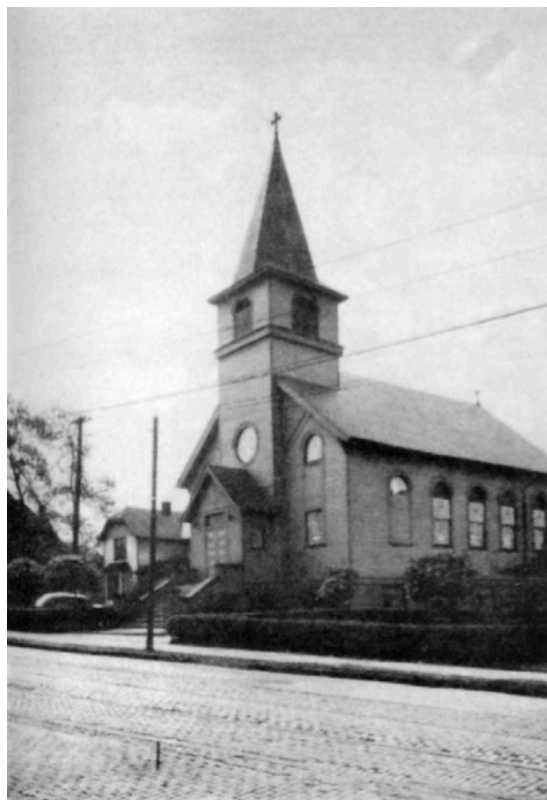
Accidentul s'a petrecut în luna Februarie 1907, iar după puțin timp de la această tragică întâmplare, îndurerăți, cei doi frați hotărăsc să revină în țară. Curând, Simion va fi chemat la armată pentru satisfacerea serviciului militar obligatoriu la o unitate de infanterie din Galiția, iar un an mai târziu va fi rândul lui Nicolae, care servește la regimentul de pionieri din Alba Iulia până în anul 1911 și este lăsat la vatră cu gradul de caporal.

“Pe când eram la Pionieri, la Alba-Iulia – mai amintește N. Tecău – îmi venea ziarul *Libertatea* de la Orăștie, editat de Părintele Moța. Ziarul era considerat politic și ne era interzis să-l citim. M'au prins și m'au pedepsit cu 60 de zile arest în cazarmă și suspendarea oricărei înaintări în grad. Eram caporal și caporal am ajuns acasă!”

Revenit la Sebeș, Alba, o întâlnește pe Ana Limbean de care se îndrăgostește, și după scurt timp, jurându-și credință pe viață, cei doi tineri se logodesc.

Un mic răvaș dintr'un ziar îi atrage atenția despre existența unei comunități de Români concentrată în orașul Youngstown, Ohio, cum și numele unui prieten apropiat – Ieronim Sârbu din Sebeș - care și-a deschis cu succes o măcelărie în acel oraș. Gândurile i se îndreaptă din nou către “pământul făgăduinței”.

Nick Tecău pleacă în 1912 într'o nouă aventură, la Youngstown, unde îl întâlnește pe Ieronim Sârbu, unul din stâlpii comunității românești de aici; este îndemnat către Simion Lupșe, brutar respectat și binecunoscut și el comunității, unul dintre fruntașii Youngstown-ului. Șase luni după plecarea lui Nicolae Tecău, în anul 1913 Ana Limbean își urmează logodnicul în America, unde în scurt timp are loc la biserica ortodoxă “Sf. Treime” și cununia religioasă a celor doi în prezența majorității membrilor comunității românești din oraș. Este

Biserica "Sfânta Treime" din Youngstown

un moment de răscruce în viața celor doi soți! Se hotărăsc să-și cumpere casă, în apropierea orașului, în Campbell, o localitate situată nu prea departe, către sud-est.

Aspect de la cununia religioasă, înconjurați de membri ai comunității românești.

În scurt timp, N. Tecău se angajează la compania “Truscon Steel” din apropiere, iar nu mult după aceea își schimbă locul de muncă la uzina metalurgică recent construită “Sheet and Tube Company” unde va rămâne până în anul 1921. Din câștigul obținut și economisit în timpul celor 8 ani de muncă, achită în întregime casa din Campbell și ia hotărârea să cumpere o proprietate în Youngstown, cu visul întreprinzător de a-și deschide o prăvălie. Ia pe datorie, se împrumută și în același an reușește deschiderea; în timp, cu multe sacrificii și perseverență, afacerea se va dovedi prosperă, asigurând familiei un venit suficient de trai. Peste ani, încurajat de stabilitatea financiară, comerciantul va desface și alte vaduri asemănătoare, cum și un restaurant cu bar și cazinou, înscriind pe răbojul înfăptuirilor o altă filă de succes din cariera sa; muncind zilnic cu greu, fără odihnă, din zori și până'n noapte târziu, “Nick’s Little Casino” va deveni prin buna sa organizare și atmosfera de frățietate și ospitalitate familiară românească, un loc foarte căutat de clienți; el însuși prezintă

programe artistice antrenante de prestidigitație, mult gustate de public, spectacole culturale și cuplete care se vor continua cu succes în tot parcursul de existență al restaurantului. Nick Tecău va deveni cunoscut pentru mulți drept “Scamatorul din Youngstown”, recunoaștere a calităților sale excepționale de magician, spectacolele de acest fel fiind alternate cu cele culturale tradiționale și susținute cu succes și în alte comunități românești, iar beneficiile realizate destinate în totalitate acțiunilor de ajutorare menite.

Stâlp de bază în consiliul parohial al bisericii ortodoxe române “Sf. Treime” din Youngstown, face parte din “Societatea de Ajutor” și din Societatea “Cultura și Unirea”. Activează neconținut pe tărâm național, devenind prin trecerea anilor un reprezentant marcant al comunității românești.

Familia Tecău (1925)

Pe rând, va fi ales Președinte general al "Ligii" în 1916, Președinte al organizației caritative “Frăția” în 1918 și va fi cooptat ca membru important în conducerea Societății “Unirea și Plugarul”. Nu vor lipsi în acest timp, odată cu declanșarea ostilităților din Primul Război Mondial, contribuțiile sale în folosul Crucii Roșii sau campaniile de susținere a celor 146 de voluntari români naturalizați, constituiți oficial într’o unitate militară intitulată “Legiunea Voluntarilor Români din Youngstown”, care astfel înțelegeau să răsplătească prin devotamentul lor și să servească în război țara care i-a adoptat. Ajunși pe front, mulți dintre acești voluntari se vor încununa cu lauri de vitejie, alții vor plăti cu eroismul și sângele lor în tranșeele de luptă din Franța.

Odată cu terminarea conflagrației, prin diverse activități întreprinse pe plan local sau având concursul altor comunități românești, Nicolae Tecău va ajuta cu generozitate în forme variate societățile de binefacere din Țară, trimițându-le nenumărate pachete cu haine, alimente, medicamente și bani, atât de necesare în condițiile grele de refacere de după război.

În afara acestor acțiuni benefice, pe tărâmul Americii N. Tecău va fi și un ferm promotor și susținător al naționalismului românesc, apelurile și acțiunile sale de sprijin găsind un larg ecou în rândul românilor de aici.

Pentru construcția Căminului Studenților Români Creștini de la Râpa Galbenă (Iași), făcut la inițiativa lui Corneliu Codreanu, N. Tecău a trimis în ajutor între anii 1925-1927, circa 100.000 de lei, colectați dela membrii comunității românești prin organizarea a diverse manifestări de folos în centrele românești de pe teritoriul Americii.

„Iată-l pe vrednicul Nicolae Tecău și soția sa – scria Pr. Ioan Moța –, ambii din Sebeșul săsesc, au dat 10.000 de lei Sălii, iar cu banii strânși de la o nuntă în orașul Hubbard, Ohio, au trimis 38.000 de lei în vara lui 1925. Apoi, au mai adunat 10.600 de lei cu „Colindul de Revelion din 1926”, iar din concertul unui american, Aibert Reador, 36.000. Au trimis 94.000 de lei la Sală, în total! Domnul Tecău este un mare

ABONAȚI ZIARE ȘI REVISTE

Scrise de Români cu suflet românesc, cum sunt de exemplu: "LIBERTATEA" din Orăștie, ziar scris de Păr. Ioan Moța.

"Înfrățirea Românească"

Revistă, apare sub îngrijirea d. I. C. Cătuneanu, prof. de Univ. și preș. L.A.N.C – Adresa: Strada Bob, No. 7, Cluj.

"Pământul Strămoșesc"

Revistă, apare în Iași, Căminul Cultural Creștin. Îngrijită de vrednicul Căpitan al Moldovei Corneliu Z. Codreanu.

Srijiniți pe acei care apără interesele fraților noștri și luptă ca să facă, ca România să fie a Românilor, nu numai din punct de vedere politic și militar, dar și pe terenul economic și financiar.

Abonați, cetiți și răspândiți publicațiile de mai sus, scrieți la NICOLAE TECĂU, Repr. 35 Tenth St., Campbell, Ohio U. S .A.

Unul din numeroasele afișe semnate de N. Tecău în ajutorul naționaliștilor români, apărut în Calendarul ziarului "America", 1927.

dăruitor de lucruri bune și susținător al lucrărilor bune. Să fie pomenit cu mare laudă.”

Calendarul "Libertatea", Orăștie, editat de preotul I. Moța (1927, pg. 41).

La 10 Iulie 1932, ia inițiativa înființării “Convenției Sebeșnilor” pe care o va conduce peste ani, cu o secțiune auxiliară feminină paralelă condusă de soția sa, Ana Tecău, iar puțin mai târziu, în 1934, în grădina din curtea casei sale pune bazele “Clubului Democratic Românesc” ca Președinte al acestuia.

După ultimul război, când tăvălugul comunist se va rostogoli peste țară, acest vrednic român și-a continuat acțiunile de ajutorare a noilor refugiați și a sprijinit cu fermitate lupta anticomunistă. Din Tirol, Salzburg și Linz, Austria, în Buenos Aires (Argentina), Madrid (Spania), Venezuela, Brazilia, München (Germania), Roma (Italia), Paris (Franța) sau alte părți, refugiații români s’au bucurat de generozitatea lui Nicolae Tecău, neostenit în toate acțiunile sale de sprijin.

Împreună cu Vasile Basarabescu, Jimmy Crăciun și alții, N. Tecău a înființat și prezidat un fond caritabil pentru ajutorarea refugiaților bătrâni și bolnavi sau cu dizabilități înregistrat sub numele de *Comitetul Român – American pentru Orfani și Refugiați*.

Cazul lui Traian Trandafir din Kufstein, Austria, refugiat incapacitat, cu dizabilități, luat sub aripa sa ocrotitoare și susținut de Comitetul de Ajutor din 1959 până în 1968, este deosebit de elocvent în acest sens.

Tot el, în anul 1955, a inițiat un alt fond destinat vitejilor români de la Berna (Oliviu Beldeanu, Stan Codrescu, Dumitru Ochiu și Ioan Chirilă), care au atacat și ocupat cu mare curaj officina reperistă de

Ziarul **Libertatea**, Orăștie,
1937.

♦ *Primit din partea camarazilor din Cleveland Ohio – America: “Un grup de tineri universitari din acest oraș exprimăm adâncă durere ce a lovit scumpa noastră Legiune prin moartea marelui viteaz, **Gen. Cantacuzino Grănicerul**, care a înmulțit rândurile arhanghelilor din cer, și care va veghea alături de martirii Moța și Marin asupra noastră. *Trăiască Legiunea și Căpitanul.**

John I. Sibișan

stud. ing.

1344 W 58 St., Cleveland,
Ohio”

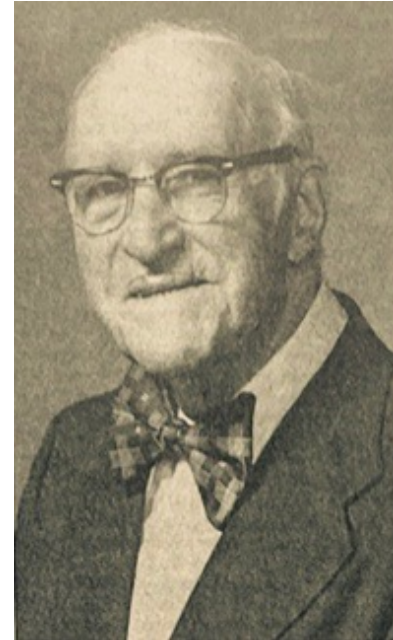
Youngstown și Cleveland au fost două fiefuri importante ale Mișcării Legionare în perioada interbelică...

spionaj, legația comunistă, atrăgând atenția occidentalilor asupra abuzurilor criminale din România și dezvăluind acțiunile de spionaj ale “centralei” din Berna îndreptate atât împotriva țărilor libere din vest, cât și împotriva centrelor de refugiați anticomuniști din exil.

Va participa la fondul de construcție al Căminului Moța-Marin de la Aravaca și cel destinat Monumentului Moța-Marin de la Majadahonda, Spania.

La 24 Iunie 1979 va fi omagiat cu Medalia de Aur de către Congresul Național Româno-American (R.A.N.C. – Romanian-American National Congress), recunoștință a meritelor sale permanente în sprijinul cauzei românești.

Nicolae Tecău, “tatăl refugiaților” – cum îl numea Vasile Posteuca – “*veteran al marilor bătălii românești din America*”, “*ctitor credincios și sprijinitor al Episcopiei Ortodoxe din Statele Unite și Canada*”, “*pilon*” al Uniunii și Ligii Societăților Românești,⁵⁾ a trecut în rândul celor dreپți în ziua de Sâmbătă 8 Septembrie 1984, la vârsta de 97 de ani. A fost înmormântat Marți 11 Septembrie și a fost petrecut pe ultimul drum de un număr

Nick Tecău la împlinirea a 90 de ani...

⁵⁾ - În anul 1906 are loc actul de constituire al Uniunii Societăților Benefice și Culturale Române, încercare de a grupa societățile românești existente și izolate într'un singur corp puternic și reprezentativ. Deși, exponențial, numărul societăților care se vor alătura Uniunii va înregistra creșteri din an în an (de la 26 în 1908 la 44 în 1911, ca exemplu), multe alte societăți rămase independente se vor asocia și ele în paralel, după modelul Uniunii, federându-se într'un nou organism cu numele de Liga Societăților Românești. Iau astfel naștere două corpuri concurente de reprezentare, deși ideea fuziunii celor două organisme într'unul singur va fi discutată în parcurs, dar fără nici un fel de rezultate pozitive. Abia în anul 1923 când are loc reorganizarea Uniunii, între cele două corpuri apar iarăși șansele de a relua discuțiile pe seama contopirii lor într'un bloc omogen. Dezbaterile și tratativele vor continua până în anul 1928 când se ajunge la înțelegerea dintre cele două părți, iar la 10 Martie 1928 are loc fuziunea lor fiind încorporate în orașul Columbus, Ohio, sub numele de “Uniunea și Liga Societăților Românești din America, Inc.”

impresionant de compatrioți care, îndurerați, au ținut să-și ia adio de la el, aducându-i un ultim prinos de recunoștință celui care prin întreaga sa activitate exemplară românească, a reprezentat un punct de rezam tuturor celor din exil.

Un adevărat protector, plin de dragoste și mărinimie...

A fost unul dintre cei mai devotați fii ai Neamului Românesc, care, deși departe de Țară, a luptat necontenit în favoarea ei și s'a sacrificat permanent pentru ea, convins că ziua eliberării nu mai este departe.

Un *“stegar al ideii românești în lume”* – cum remarca și Ion Halmaghi⁶⁾ – care *“pe unde a trecut în lungul vieții sale, a lăsat amprente... durabile și vizibile, în forma cea mai clară și simplă, ca un cioplitor în piatră”*.

Un exemplu rar de dârzenie, de temeritate, de virtute, generozitate și sacrificiu total în folosul cauzei românești, iată doar câteva din atributele lui Nick Tecău al cărui nume va rămâne prețuit și respectat, venerat pentru totdeauna, înscris cu litere de aur în istoria zbuciumată a exilului românesc.

“Dar cine nu-l recunoaște pe Nick Tecău ca prieten și bun-făcător?... Spre deosebire de cei care nici n’au voit să-i vadă pe refugiați, Tecău i-a primit cu mâini iubitoare de tată...” (Vasile Posteucă).

---

⁶⁾ – Vezi postfața lucrării *“Moș Tecău spre centenar”*, I.D.-Verlag, München, 1984.

Casa lui Nick Tecău din Youngstown, așa cum arată astăzi.

DIN ALBUMUL FAMILIEI TECĂU

*Părinții lui Nicolae Tecău:
Ion Tecău (1853-1924) și Ana Tecău (1856-1928)*

*Stânga: Ancuța și Nick Tecău în fața primului magazin pe care l-au deschis în
Youngstown (1921). Dreapta: Ancuța și Nicolae Tecău în 1930.*

În centru, Nicolae Tecău și Ancuța Tecău, în mijlocul familiei: 5 copii, 11 nepoți (1960)

Stânga: la împlinirea a 75 de ani. În dreapta, la 85 de ani...

ROMÂNII

DIN

ILASCO

DESTINUL TRAGIC AL UNOR ROMÂNI AJUNȘI LA ILASCO, MISSOURI

Pentru că am vorbit de localitatea Ilasco⁷⁾ din Missouri unde soarta l-a aruncat pentru prima dată pe Nicolae Tecău în anul 1904, și unde unul dintre frații săi, Avram, și-a pierdut viața într'un tragic accident în anul 1907, se cuvine să-i amintim și pe alți români care, ajunși și ei cu aceleași vise la Ilasco, din nefericire, n'au reușit să le îndeplinească și au suferit deznodământul sfâșietor de care a avut parte Vramu, fratele lui Nicolae Tecău.

Câțiva istorici, preocupați de istoria zonei și a localității Ilasco (azi dispărută), descriu în detaliu condițiile de muncă și de viață ale conglomeratului de imigranți aparținând mai multor naționalități est-europene care s'au stabilit aici ca angajați ai fabricii de ciment "Atlas Portland", oprindu-se și asupra cazurilor și cauzelor în urma cărora și-au pierdut viața, în împrejurări diferite, foarte mulți oameni.

Dintre istorici se remarcă Gregg Andrews, Prof. emerit la Univ. din Texas, care și-a petrecut copilăria la Ilasco, în zona cunoscută sub numele de *Monkey Run*, autor al mai multor lucrări, cea mai sugestivă și recunoscută dintre ele apărută în anul 1996, "City of Dust", care pune în lumină realitățile istorico-sociale de aici de la începutul secolului trecut și până la desființarea localității Ilasco în anii '60. Cercetările sale minuțioase întreprinse în arhivele care s'au păstrat în Hannibal pe seama companiei de ciment și a comunității de imigranți din Ilasco, scot în relief multe aspecte necunoscute, în special rolul companiei și influența acesteia exercitată asupra factorilor de decizie în litigiile pe care le-a avut cu angajații săi de-a lungul anilor. Accidentul tragic în care și-a pierdut viața românul Ioan Moga în anul 1920 l-a impresionat în mod deosebit pe istoricul Gregg Andrews, și mărturisește că acest caz i-a determinat de la bun început hotărârea de a scrie lucrarea. Dar, Gregg Andrews nu este cunoscut doar ca un simplu cercetător al istoriei apropiate! Este și un apreciat compozitor și interpret de muzică *blues* care, în anul 2000, a

---

⁷⁾ - În anul 1900, fabrica de ciment "Universal Atlas Portland Cement. Co." înființează localitatea ILASCO (numele provenind de la acronimul I=Iron, L=Lime, A=Aluminium, S=Silica, C=Calcium și O=Oxygen, ingredientele folosite pentru producerea cimentului – în românește: Fier, Var, Aluminiu, Siliciu, Calciu și Oxigen).

dedicat memoriei lui Ioan Moga melodia “Fifty-three Feet Down”, o elegie emoționantă despre împrejurările care au dus la tragicul sfârșit al acestuia. “*Dr. G and the Mudcats*” cântă vremurile vechi, balade și legende împletite în note muzicale din zilele copilăriei trăite la Ilasco cum ar fi și “My Daddy’s Blues” dedicată tatălui său răpus în floarea vieții, sau “Cousin Jesse” și multe altele...

Iarăși, alte amănunte le găsim și descifrăm din presa locală (Hannibal Journal), totuși zgârcită cu asemenea informații din pricina obedienței celor care scriau aici, unde astfel de relatări care puneau în discuție mamutul industrial, fabrica de ciment “Atlas Portland” și condițiile hazardoase de muncă ale “străinilor” lipsiți de orice protecție, nu trebuiau evidențiate. Alte ziare, din statele apropiate, își permiteau totuși o autonomie în prezentarea datelor, unde controlul și presiunile erau mai lejere, dar din care rezidă și puternice resentimente, nu doar la adresa românilor, ci asupra tuturor “străinilor” din Ilasco în general.

Ziarele “Quincy Daily Journal” și “The Quincy Daily Whig” care apăreau în orașul Quincy (o localitate apropiată, dar situată peste fluviul Mississippi, în statul vecin Illinois), sunt două dintre acestea asupra cărora ne oprim și de unde culegem relatările care fac lumină în cazul imigranților români. Multe dintre ele, cu titluri accentuate, bomastice și de senzație, prezintă amănunte asupra tragediilor întâmplare în decursul anilor, viața cotidiană și comportamentul acestora în diverse împrejurări. Un proces greu de acomodare și integrare pentru mulți, majoritatea dintre ei oameni simpli, într’o țară nouă și o localitate abia constituită cu un număr divers de naționalități. Populația localității Ilasco va crește continuu, de la câteva zeci ajungând la aproape 3.000 de locuitori, cei mai numeroși dintre aceștia fiind pentru mulți ani românii, urmați de slovaci (numiți “slavi” în depeșele ziarelor), care vor ajunge să domine, în special odată cu plecarea românilor spre alte centre industriale după 1920, la Detroit (uzinele de automobile), Youngstown sau Cleveland.

Într’una dintre știrile găsite, apărută în ziarul Quincy Daily Journal cu data de 8 Iunie 1907, citim aceste rânduri tulburătoare despre împrejurările în care este descrisă moartea unui român:

“Încă un străin, român, și-a pierdut ieri viața la fabrica de ciment (din Hannibal). Avea circa 25 de ani și, fără ca cineva să-și de-a seama, a intrat în buncărul de șist pe la ora 9:00 dimineața; i s’a descoperit

lipsa abia după ora 9:30. Realizând ce s'a întâmplat cu el, muncitorii s'au angajat imediat să-l salveze, dar abia după o oră și treizeci de minute au reușit să-i scoată trupul de sub mormanul fierbinte de pietriș. Între altele, decedatului i se prinsese piciorul stâng sub transportor, zdrobindu-i-l sub greutate. Decedatul era angajatul fabricii de ciment "Atlas Portland Cement" de circa trei ani, și mai are un frate în Ilasco care se găsește în America doar de trei luni. Rămășițele vor fi îngropate probabil mâine, la cimitirul "Marble Creek".

Autorul imaginii alăturate și textului explicativ care o însoțește, redactor al publicației "Ilasco Area Newsletter", care mai mulți ani în urmă s'a deplasat special la cimitirul Marble Creek în speranța unei elucidări a cazului, cu toate eforturile depuse, nu a reușit să descopere crucea cu numele românului ucis.

Desigur, a fost pus în rând cu ceilalți români care și-au găsit locul de veci în acest cimitir. Din câte aflăm, sunt identificate două plăci memoriale și 20 de cruci ale românilor rămase în picioare. Crucile din latura extremă a cimitirului, sub pădure – după cum mărturisește istoricul Gregg Andrews care a fost la fața locului -, luate la vale de apele ploilor, răsturnate de viituri și acoperite cu pământ, încă mai așteaptă să fie scoase la lumină și să fie

Cimitirul Marble Creek

Aici sunt prezentate 2 pietre funerare românești în cimitirul Marble Creek din Ilasco. Mulți români (adulți și copii) din Ilasco sunt înmormântați în acest cimitir. Câteva dintre morminte sunt împodobite cu frumoase pietre funerare de granit, iar altele cu pietre funerare realizate local, din ciment Portland și corsetate cu tije de oțel... Motivul pentru piatra funerară de beton a fost că supraviețuitorii decedați nu își puteau permite o piatră funerară mai costisitoare.

În fotografia de față sunt două pietre funerare din beton, tipic românești, în crucea tradițională creștină ortodoxă.

repușe în rând cu celelalte. Poate că astfel, vom afla și numele românului necunoscut care și-a pierdut viața la 7 Iunie 1907, în condițiile înfățișate de mai sus.

În coloanele aceluiași ziar (Quincy Daily Journal), însă din 4 Februarie 1909, un alt titlu ne atrage atenția: *“Accidental a fost fatal. Muncitor omorât ieri la fabrica de ciment de lângă Hannibal”*.

Dan Cosma, un muncitor român angajat de “Atlas Portland”, a murit ieri dimineață în timpul lucrului. Muncea în centrala electrică și curăța un motor al unei mașini. În timp ce-l cupla, chiuloasa motorului a explodat și l-a lovit, desfigurându-l într’un mod cât se poate de oribil. A fost opărit de aburul sub presiune, craniul i-a fost zdrobit, i-au fost rupte brațul și piciorul stâng, cum și alte răni interne. Era în jur de 26 de ani și neînsurat”.

Tot cu anul 1909, pe una din crucile cimitirului “Marble Creek” stă inscripționat: “Aicea hodinește robul lui Dumnezeu Aurelu Chișea din Rechița născut în 22 (?) Iulie 18.. și răposatu în 7 Septembrie în anu 1909 în Ilasco, Mo.”

O alta, în parte lizibilă (Vasile Hanzu 18.. (?) -1910): “Aici odihnește robu lui Dzeu Vasile Hanzu din Bu... Săcel... în etate de 38 ani încetat din viață 20 V (1910)...”

Șterse de patina timpului, este greu să deslușim toate amănuntele! Și, cu atât mai puțin, cauzele cărora le-a căzut victimă tânărul Vasile Hanzu în etate de 38 de ani!...

Prima dintre cele două plăci memoriale de care am amintit, poartă și ea numele a doi români: ambii sunt născuți în anul 1890. John (Ion) Muntean, decedat la vârsta de 22 de ani în 1912, iar celălalt John

(Ion) Lasiza⁸⁾, în vârstă de 23 de ani, decedat în anul 1913. În privința lui Ion Muntean, aflăm că era angajat al companiei Atlas Portland și că ar fi murit de pe urma unui cancer la ficat, un diagnostic chestionabil dacă ținem seama de vârsta sa, dar totuși care nu poate fi exclus. În ce împrejurări și-a pierdut viața Ion Lasiza, deocamdată nu am reușit să găsim alte informații.

Cea de-a doua, este piatra de granit de la căpătâiul lui Avram Tecău.

În 1959, fiind în drum spre California, Nicolae Tecău s'a abătut și la cimitirul din Ilasco unde se odihnea fratele său răpus în explozia din anul 1907. După multe căutări, locurile fiind de nerecunoscut, cu îndrumările localnicilor ajunge finalmente la cimitir. Este lovit de starea jalnică în care se află. Își face loc prin iarba înaltă către locul unde își aducea aminte că se găsește crucea fratelui său. Trecuseră peste 50 de ani: unele cruci erau la pământ, pe altele nu se mai puteau desluși numele gravate. Nereușind să identifice crucea fratelui, se întoarce la Hannibal și găsește un pietrar, unde comandă o placă pe care să-i fie pus numele. La întoarcerea din California, placa era deja gata. S'au dus s'o instaleze în cimitir, cam la locul unde bănuia că se găsea îngropat fratele său. Aproape, o cruce răsturnată îi atrage atenția. Cu greu o curăță și deslușește numele lui Avram. Așa se face că astăzi există și

⁸⁾ - Am observat că în majoritatea cazurilor numele sunt transcrise greșit nu doar de autorii acestor articole, ci chiar de către autoritățile legale. Indiferent de faptul că erau naturalizați sau nu, Ion sau Ioan devenea automat John, Ioana se transforma în Johanna, Gheorghe în George, Petre în Peter, iar pronumele, și el stâlcit și confuz, pur și simplu imposibil de recunoscut știutorului de rând; precizarea că aceștia sunt de origine română, a fost singura care ne-a venit în ajutor, reușind astfel să reconstituim în traducere liberă câteva din întâmplările tipărite în presa timpului pe seama lor.

crucea, dar și placa memorială în cimitirul “Marble Creek” cu datele și numele lui Avram Tecău (1883-1907 Sebeș - Alba – România).

Trecând la câteva din faptele cotidiene descrise în jurnalele din acel timp luate la întâmplare, fără de a urmări un cadru cronologic, vedem cum în August 1908, în urma unei cerți devenită deosebit de violentă, în confruntare fiind folosite cuțite, pistoale și pietre, duce la rănirea unui român, Dan Sîrbu, și la arestarea a 6 agresori. Împușcat în mâna stângă, rana lui Dan Sîrbu nu era una serioasă. Dar, comentând faptele, ziarul *Hannibal Courier-Post* blama cele întâmplate pe seama unui grup de “străini”, români beți și gălăgioși.

Un alt caz s'a întâmplat în noaptea de 13 Martie 1907, într'o casă a companiei cu nr. 24, unde românul Ion (John) Ciavica l-a înjunghiat cu cuțitul de mai multe ori pe George Dragomir.

Ion Ciavica îl confundase pe G. Dragomir cu un alt român, Agricola Nicoli. Rănit grav (una dintre lovituri îi penetrase din spate plămânul drept), va fi transportat în dimineața următoare la spitalul din Hannibal și va supraviețui. Autoritățile, alertate, îl caută peste tot pe Ciavica. A doua zi după amiază, agresorul va fi depistat. Fapta era rezultatul unei dispute mai vechi dintre Ciavica și Nicoli pentru o fată din România. Nicoli locuia în Ilasco la acel timp împreună cu George Dragomir.

Acest caz este descris cu lux de amănunte în două articole din ziarul *The Quincy Daily Journal* (primul cu data de 15 Martie, altul la 6 Aprilie 1907, cel din urmă fiind de fapt reprodus din ziarul *Hannibal Journal* din data de 22 Martie 1907), și pot fi citite în întregime în traducere liberă ceva mai la vale.

Un tandem de situații și evenimente care reflectă atmosfera *încinsă* ce se consuma în Ilasco și din care desprindem un întreg parcurs de întâmplări. Ne rezumăm doar la o parte din știrile descoperite publicate în *Ilasco Area Newsletter* (Buletinul informativ al zonei Ilasco apărut sub egida “Societății istorice de conservare a zonei Ilasco”), cu regretul că nu putem face lumină și în privința celorlalte cuprinse între anii 1914 – 1920 și care, suntem siguri, oglindesc la rândul lor multe alte aspecte privitoare la românii din zonă. Găsim totuși oportun să arătăm din cursul anului 1920, singura dintre veștile descoperite care a zguduit întreaga comunitate, și chiar mai mult de-atât. Desigur, este vorba despre tragedia întâmplată la 12

Octombrie 1920, când Ioan Moga și Sam Giunta (italian), și-au pierdut viața într'una din carierele companiei "Atlas Portland", omorâți într'o explozie cu dinamită. La fel, ținem să prezentăm și cazul bizar din 1921 pe care am avut norocul să-l aflăm din presa timpului, în care sunt implicați Eva Gherman și John Daian, arestați pentru încălcarea legii prohibiției, acuzați că produc *whiskey*, deși acesta în traducere românească nu era altceva decât *palinca tradițională*, fapt care reiese sigur din aflarea ingredientelor pe care aceștia le foloseau, confiscate de autorități.

PRESA DESPRE ROMÂNII DIN ILASCO

- în traducere liberă -

♦ The Quincy Daily Whig. Data: 3 Aprilie 1906

ÎNCĂ UNUL UCIS LA ILASCO, MO.

UN AUSTRIAC ÎȘI GĂSEȘTE MOARTEA LA PENSIUNEA SCHWARTZ'S

- *Proprietarul implicat de trei martori - Victima lovită cu bâta în cap a murit - Ispas Vasile, românul despre care s'a crezut că este responsabilul faptei.*

HANNIBAL, 2 Aprilie. John Honuja, care se presupunea că a fost lovit cu o bâta în cap de Ispas Vasile într'un mare scandal care a avut loc Sâmbătă la bodega Leskovitz & Schwartz din Ilasco, a murit Duminică după amiază la spitalul Levering pe masa de operație. Craniul i-a fost zdrobit într'atât încât cu toată priceperea chirurgilor nu s'a mai putut face nimic.

Cauzele încă n'au putut fi stabilite, dar se știe că a avut loc o mare încăierare între slavi și români la care au luat parte între treizeci și cinci până la patruzeci de indivizi. Numărul celor răniți în această tulburare se ridică la circa zece – doispezece, nici unul dintre aceștia cu răni serioase, cu excepția celui omorât și a câtorva care se vor face bine.

Se pare că Honuja, care la origine este austriac, nu a fost amestecat în nici un fel în scandalul care a avut loc și, neștiind ce s'a întâmplat, a intrat în bodegă după ce românii i-au scos pe slavi afară. De cum a intrat, au sărit toți pe el.

Șeriful H. A. Adkinson și deputatul său Frank Brown, au ajuns la fața locului Duminică dimineața pentru investigații, apoi s'au întors la Hannibal unde au petrecut o mare parte a după amiezii în căutarea lui Vasile, ajutați și de un mare număr de slavi nerăbdători să-l prindă pe criminal.

S'A DUS ACASĂ

Cel omorât (John Honuja - N.N.) a fost adus în stare gravă la spitalul din Levering în jurul orei 2:00, dar nici cel mai priceput chirurg n'a putut face ceva pentru el ca să-l salveze, murind pe masa de operație după înlăturarea mai multor fragmente din țeasta fracturată. Ciudat în toată afacerea este faptul că după ce a fost lovit, Honuja s'a dus acasă, iar în timpul călătoriei, pe drumul dintre Ilasco și Hannibal, deci douăsprezece ore mai târziu, a stat în picioare.

(Honuja) s'a născut în Austro-Ungaria și avea în jurul a treizeci de ani. Se găsea în această țară aproape de un an de zile, soția și un copil fiind în Europa.

Trupul a fost predat la pompele funebre în grija lui Thomas O'Dunnell, care l-a sunat ieri pe medicul legist Dr. W. T. Waters, legistul județului Ralls din New London. Acesta l-a asigurat că va sosi mâine dimineață.

SCHWARTZ ESTE IMPLICAT

Ultimele întâmplări din această după amiază de la Ilasco, sunt mult mai serioase în natură decât ne așteptam. După cum arată trei martori, slavi sau austrieci, nu a fost vorba de un scandal de proporții, ci numai patru indivizi au fost implicați. Cel care a lovit cu bâta este Herman Schwartz, unul dintre proprietarii bodegii. Martorii au declarat că au fost amenințați de Schwartz dacă vor îndrăzni să spună adevărul despre cele întâmplate, altfel vor avea aceeași soartă cu cea a mortului. Scandalul a avut loc Sâmbătă seara, când Schwartz l-a lovit pe semenul său cu bâta, cum și pe ceilalți trei. Încă nu s'a emis nici un mandat pentru arestarea lui Schwartz, însă Șeriful Adkinson se găsește la Ilasco în această după amiază împreună cu legistul Tom Waters din New London pentru noi investigații. Impresia generală este că cel asupra căruia s'a aruncat vina comiterii crimei, a fost în întregime doar un mit creat pentru a-l ascunde pe adevăratul infractor să scape de lege.

◆ The Quincy Daily Whig; Data: 5 Apr 1906; Pagina: 1

INVESTIGÂND ATACUL DE LA ILASCO
Procurorul Ben E. Huise anchetează recentul scandal

HANNIBAL, 4 Aprilie - Procurorul Onorabil Ben H. Huise din orașul New London s'a aflat aseară în oraș, venind de la Ilasco unde a stat câteva ore după amiază investigând cauzele recente tulburări violente care a avut loc și din care a rezultat moartea austriacului Honuja. În cursul acestei dimineți, a plecat la fabrica de ciment pentru noi investigații în acest caz.

Procurorul Huise speră să găsească numele adevăratului inculpat și modalitatea necesară de stabilire a faptelor. Natura de clan a străinilor de la Ilasco, restrânge și ea în mare măsură rezultatele investigației autorităților în cazul acestei infrațiuni.

◆ The Quincy Daily Journal. Data: 6 Aprilie 1906; Pagina: 8

SALOANELE (CÂRCIUMILE) DIN ILASCO POT FI ÎNCHISE - SENTIMENTUL PUBLIC
STÂRNIT ÎMPOTRIVA LOR DE LA UCIDerea CARE A AVUT LOC NOAPTEA TRECUTĂ LA
FABRICA DE CIMENT - CRIMINALUL ESTE ÎNCĂ NECUNOSCUT

HANNIBAL, Mo., 6 Aprilie. — După crima comisă acum câteva nopți la Ilasco într'o bodegă, circulă o petiție între proprietarii din Ilasco, inclusiv proprietarii fabricii de ciment, care are deja un număr de semnături, pentru a fi prezentată tribunalului județean rugând acest organism să revoce toate licențele care s'au acordat bodegilor de acolo. La Ilasco există trei saloane, fiecare plătind o licență de \$900 pe an.

Cetățenii se împotrivesc saloanelor din cauza numeroaselor beții și tulburări ale ordinii de către străinii care sunt angajații companiei de ciment.

Știrile despre crima asupra lui Honuja sunt foarte conflictuale, și pare a fi imposibil să se cunoască autorul care a dat lovitura fatală. Cel ucis era un om nevinovat și nu a luat parte la violența care s'a petrecut cu puțin timp înainte. Din cele aflate, se spune că acesta stătea pe un scaun, lângă ușa de la intrare, când un număr de străini, români, s'au repezit asupra lui, iar în învâlmășeala care a urmat a fost lovit cu o

bătă care i-a zdrobit țeasta. Ofițerii județului Ralls au mers la fabrica de ciment în fiecare zi din această săptămână pentru investigații, dar până acum nu au fost în măsură să adune dovezi suficiente pentru a putea justifica arestarea cuiva.

♦ The Quincy Daily Journal. Data: 24 Iulie 1908; Pagina: 1

CEL CARE A JEFUIT ȘI A DAT FOC CASEI A FOST CAPTURAT.

HANNIBAL, Mo., 24 Iulie. —Ilie Burscie, românul acuzat de spargere și incendiere (furt de îmbrăcăminte dintr'o casă la Ilasco căreia apoi i-a dat foc), a fost arestat Miercuri în Indiana Harbour, statul Indiana. Adjunctul Șerifului T. B. Wilson, care a mers după cel arestat, s'a întors ieri după amiază la Hannibal și l-a depus în închisoarea orașului. Se presupune că Burscie a jefuit o casă în Ilasco Sâmbăta trecută, noaptea, după care i-a dat foc. (Burscie) a părăsit satul dintr'o dată și nu s'a mai știut nimic de el până când a fost arestat în Indiana Harbour, unde a locuit înainte. Burscie nu-și neagă vinovăția.

♦ The Quincy Daily Journal. Data: 8 Februarie 1911, Pagina: 10

FEMEIE ARESTATĂ

ESTE ACUZATĂ DE JEFUIREA A O MIE DOLARI DE UN CONAȚIONAL AL EI

Potrivit ziarului *Hannibal Courier-Post*, o femeie pe numele ei Mary Martin, româncă, se găsește arestată în județul Ralls, sub acuzația de jefuire a unuia dintre compatrioții ei de 1.000 de dolari. Relatarea jafului, transmisă de la Ilasco, este după cum urmează: Ispas Appostal (Ispas Apostol?), un român angajat la Atlas Portland Plant de aici, pretinde că a fost jefuit Marți dimineața între orele 12:00 și 1:00 de 1.000 de dolari în bancnote de zece dolari în timp ce dormea, într'o casă veche din apropierea fabricii de ciment. Jaful ar fi fost comis de o româncă, Mary Martin. Judecătorul Northcutt, care se ocupă de comuna Saverton, județul Ralls, a declarat ieri după-amiază că cei 1.000 de dolari au fost găsiți asupra ei.

Potrivit judecătorului Northcutt, Appostal i-a spus ieri dimineața că în momentul în care și-a dat seama de lipsa banilor, a bănuț-o

imediat pe Martin care știa de această sumă. Femeia a fost arestată ieri în jurul orei 9:00 dimineața la Ilasco de T. B. Wilson, deputatul șerifului din județul Ralls.

LEGEA ȘI ORDINEA ÎN SAT

Următorul articol a apărut în ziarul Hannibal Journal pe 22 Martie 1907.

Marea majoritate a muncitorilor angajați la fabrica de ciment din Ilasco sunt străini și mulți dintre ei sunt români care nu uită niciodată o insultă și nici nu iartă un dușman. Unii dintre acești români aveau nemulțumiri personale încă din țara lor natală și le-au adus cu ei aici. Acest fapt este foarte evident dintr'un eveniment care a avut loc la fabrica de ciment Miercuri seara. Participanții la dispută au fost John Covicka și George Derangomire (Dragomir), colegi de muncă. Un alt român, Agrecola Nicoli, victima vizată, a scăpat fără a fi vătămat. Covicka și Nicoli au avut o dispută încă din țara lor asupra unei domnișoare și Covicka a ieșit pe locul doi. Hotărât să răzbune insulta, deși a avut loc acum aproape doi ani, ocazia nu i s'a arătat decât până Miercuri seara. Covicka fusese angajat la fabricile de pulbere, dar Miercuri după-amiază a venit la Ilasco unde l-a întâlnit pe Nicoli și părea că se bucură să-l revadă. Tinerii au petrecut împreună după-amiaza și o parte din seară, iar mai târziu s'au întâlnit într'una din barăci cu alți cinci sau șase tineri, unde au băut bere și s'au distrat.

Pe la ora 6, toți bărbații au ieșit din cameră, cu excepția lui Covicka și Derangomire, ei fiind lăsați acolo singuri. Se pare că există o mare asemănare între Nicoli și Derangomire, iar în cameră fiind doar o lumină slabă, Covicka l-a confundat pe Derangomire cu Nicoli. De îndată ce, cei doi bărbați au rămas singuri, se pare că toate instinctele brutale din Covicka s'au aprins și amintindu-și de insulta pe care a primit-o în „țară”, s'a hotărât să se răzbune pe presupusul inamic. Scoțând pe furie un *stiletto* pe care îl avea ascuns sub mânecă, s'a repezit asupra presupusului inamic și l-a înjunghiat de mai multe ori, una dintre lovituri intrându-i prin plămâni. Și-a continuat loviturile până când a presupus că l-a omorât, după care a fugit.

Țipetele rănitului au atras atenția celor care au părăsit încăperea cu câteva minute înainte și s'au grăbit înăuntru unde l-au găsit pe Derangomire întins pe podea, cu mai multe șuvițe de sânge țâșnind

din rănilor îngrozitoare. Nicoli a fost unul dintre primii care au intrat în cameră, dându-și imediat seama că de fapt el era victima vizată și că un om nevinovat a suferit în locul lui. A trecut ceva timp până când a fost chemat un chirurg local, dar între timp, rănitul devenise atât de slab din cauza pierderii sângelui, încât nici nu mai putea vorbi. I s'a acordat îngrijire temporară și la ora 7:00 a fost adus cu o căruță deschisă la spitalul Levering din Hannibal.

A fost sunat Dr. Chowning, unul dintre chirurgii spitalului, care după ce a examinat rănilor, a făcut intervențiile chirurgicale necesare. (Dragomir) a fost înjunghiat în mai multe locuri, dar cei mai vătămați au fost plămânii. Una dintre tăieturi era atât de uriașă, încât plămânii erau expuși și bărbatul respira prin perforație. Nu există aproape nici o speranță ca să-și revină și este susceptibil să moară în orice moment.

◆ The Quincy Daily Journal. Data: 15 Martie 1907

VEȘTI DIN SATUL ILASCO

**CEARTA PENTRU O FATĂ ARE CA REZULTAT UN SCANDAL GRAV ȘI FOARTE POSIBIL O FATALĂ ÎNJUNGHIERE LA FABRICA DE CIMENT DE LA HANNIBAL.
- UN BĂRBAT RĂNIT ÎN ÎNTUNERIC DIN GREȘALĂ**

HANNIBAL Mo., 15 Martie - Doi români, Joan Covicka și Geo. Derangomire (Dragomir), colegi, muncitori la fabrica de ciment, sunt principalii protagoniști în ceea ce s'ar putea numi o adevărată tragedie.

Agrecola Nicoli și Covicka aveau o problemă personală încă din țara lor de baștină pentru o domnișoară și Covicka a ieșit pe locul al doilea. Deși s'a întâmplat aproape cu doi cu ani în urmă, acesta era hotărât să spele rușinea. Covicka era angajat la fabricile de pulbere și Miercurea trecută după amiază a venit la Ilasco unde s'a întâlnit cu Nicoli; seara, cei doi tineri împreună alți cinci sau șase s'au dus într'una din barăci unde au petrecut cu bere și s'au distrat. Pe la ora 8 toți bărbații au ieșit din cameră cu excepția lui Covicka și Derangomire, și cum se aseamănă izbitor Nicoli și Derangomire, în lumina slabă din cameră, Covicka l-a confundat pe Derangomire cu Nicoli, a scos cuțitul pe care îl ascunsese pe mâneca hainei, și s'a

repezit asupra presupusului său dușman înjunghiindu-l de mai multe ori, una dintre loviturile extinzându-se prin plămâni, după care a fugit. Nu există aproape nici o speranță pentru ca Derangomire să-și revină și poate muri la orice oră. Acum, se găsește la spitalul Levering de aici.

După o lungă căutare, ofițerii l-au găsit ieri pe Covicka într'una din barăcile de lemn de la Ilasco, ascuns sub un pat, acoperit cu o mulțime de zdrențe vechi și îmbrăcăminte. A fost dus la New London și plasat în închisoarea județeană.

♦ The Quincy Daily Journal. Data: 15 August 1904

MOARTEA UNUI TÂNĂR STRĂIN LA SPITALUL ST. MARY

Petra Pouovitch (Popovici?), în vârstă de 25 de ani, a murit, ieri dimineața la ora 9:00 la Spitalul St. Mary, unde se afla internat din 25 Iulie cu peritonită. El a fost născut în Piscynse (?), România, era muncitor și locuia în Ilasco, Mo. Era singur; înmormântarea s'a făcut în această după amiază la ora 2:00.

♦ The Quincy Daily Journal. Data: 27 Mai 1908

MOARTEA UNUI ROMÂN LA SPITALUL ST. MARY

John Schuop (Ion Șchiopu?), în vârstă de 35 de ani, român, a murit la 12:30 azi dimineață de hidropizie la Spitalul St. Mary. Era din Ilasco și se găsea internat în spital de aproape cinci săptămâni.

♦ The Quincy Daily Journal. Data: 1 Iunie 1907

VEȘTI DIN SATUL ILASCO *IERI A MURIT ÎNCĂ UN ANGAJAT DE LA FABRICA DE CIMENT*

John Eaie (Ion Oaie?), care a fost aruncat dintr'un cărucior la fabrica de ciment de la Ilasco Sâmbăta trecută, a murit ieri fără să-și fi recăpătat cunoștința, după ce a fost dus la spitalul Levering la scurt

timp după accident. Decedatul era român și se găsea în această țară doar de câteva luni.

♦ Hannibal Journal. Data: 25 Aprilie 1908

UN ROMÂN S'A OMORÎT ACCIDENTAL LA ILASCO

Dennis Cekoff, un român care era angajat de ceva timp la fabrica de ciment și care locuia în Ilasco, s'a împușcat accidental în stomac Joi dimineața pe la ora 11:00 și a murit înainte de a se putea face vreo intervenție chirurgicală. Fiind angajat la uzină pe timpul nopții, Cekoff, în vârstă de 21 de ani, avea obiceiul de a merge la vânătoare în fiecare dimineață. Tocmai se întorsese și stătea pe veranda din spatele casei cu arma în poală când aceasta s'a descărcat, lovindu-l din plin în abdomen. A murit la câteva minute după accident.

♦ The Quincy Daily Journal. 7 Martie 1904, pag. 2

LEGAT DE UN POM ȘI JEFUIT de \$ 261.

- Saverton, Mo. - Fermier reținut de trei bandiți în plină zi, în drum spre Hannibal. Doi sunt prinși, etc. etc...

Fără ca să mai reproducem articolul, bănuiala a căzut de la început pe români, zvonul împrăștiat fiind infirmat imediat, după capturarea a doi din cei trei bandiți participanți la această tâlhărie.

♦ Hannibal Journal. Data: 6 Iunie 1906

A FOST AICI TÂLHARUL DIN ILASCO? STRĂINUL DESPRE CARE SE PRESUPUNE CĂ A FURAT 2.000 DOLARI, A FOST GĂSIT ÎN QUINCY.

HANNIBAL, Mo., 6 Iunie. - Un jaf a avut loc Luni în timpul zilei la Ilasco, Lefkowitz & Schwartz fiind părțile vătămate. Raportul spune că suma a fost mare, de mai multe mii de dolari, dar că faptele sunt în curs de stabilire, firma asigurând detectivi pentru acest caz, și nici o informație nu a fost divulgată pentru ca străinii urmăriți să nu afle.

Herman Schwartz a trecut ieri prin oraș în drum spre Quincy, pentru a identifica străinul suspectat pe care poliția Quincy îl are sub arest. Cel închis în Quincy, a fost angajat la Lefkowitz & Schwartz și este puternic suspectat de furt.

N'a fost el

Bărbatul căutat ar fi George Naestiu și se credea a fi la Spitalul St. Mary. Herman Schwartz, care a fost ieri aici, a mers la spital, dar nu a reușit să-l găsească pe cel căutat. Suma de bani care se spune că lipsește este de 2.000 dolari.

♦ The Quincy Daily Journal. Data: 15 Iulie 1910

GĂSIT ATÂRNAT ÎNTR'UN ULM

Andrew Bahy, slav din Ilasco, descurajat de necazurile domestice s'a spânzurat cu cureaua. Însmormântat la Cimitirul Riverside.

HANNIBAL, 15 Iulie. Corpul lui Andrew Bahy, de origine slavă, angajat la uzina de ciment, a fost găsit Miercuri la ora 4 după-amiază de Edward Moore și doi români atârând de un ulm mare lângă calea ferată de la Burlington, la aproximativ trei mile sud de Hannibal.

Moore și cei doi români s'au îmbăiat în râu și se întorceau spre casă. Când s'au apropiat de pod, au observat o haină întinsă pe iarba. Încercând să-l găsească pe proprietar, au observat corpul neînsufletit spânzurat de un copac din apropiere.

A fost chemat Dr. Watters din New London, medical legist al județului Ralls, care a dat verdictul: sinucidere prin spânzurare.

Când a fost găsit, Bahy era suspendat de o cracă, cu picioarele atârându-i la doi metri de pământ, iar în jurul gâtului avea o curea obișnuită de valiză. Nu se cunosc amănuntele care au dus la sinuciderea slavului, cu excepția faptului că a avut probleme cu soția câteva zile în urmă și a fost arestat. Însă, la insistențele acesteia, a fost eliberat din arest.

Bahy, morar, era angajat al fabricii de ciment de aproape cinci ani. Pe lângă soție, rămân orfani doi copii, un băiat și o fată.

Înmormântarea a avut loc ieri după amiază la cimitirul Riverside.

◆ The Quincy Daily Journal, 21 Nov. 1914

ROMÂN SCOS DE SUB ACUZAȚIA DE CRIMĂ

Petru Katoni câștigă în revendicarea sa că și-a ucis compatriotul în legitimă apărare.

New London, Mo., 21 Nov. - Petru Katoni, tânărul român care a fost judecat aici pentru crimă asupra compatriotului său Petru Mișu, a fost achitat și pus în libertate. Uciderea a avut loc pe 16 Iulie la uzina de ciment Atlas Portland din Ilasco, în urma unei certe. Katoni susține că Mișu i-a amenințat viața în mai multe ocazii și menține că uciderea s'a produs în legitimă apărare. Katoni are 38 de ani și este bine văzut printre străinii din Ilasco; așteaptă să se întoarcă înapoi la muncă. Procesul a început Marți dimineață, însă verdictul a fost dat cu întârziere abia Joi noaptea după ce juriul a ieșit la ora 2:30 după amiază pentru deliberări.

◆ The Quincy Daily Journal; Data: 16 Martie 1909

INCENDIU MARE LA ILASCO, ORAȘUL DE CIMENT.

HANNIBAL, Luni, 16 Martie. Duminică după-amiază, a fost o zi plină de emoții pentru populația străinilor din Ilasco. Cea mai mare pensiune cu etaj, condusă de străini, unguri și români, a luat foc și a ars până la pământ împreună cu aproape tot conținutul. Focul s'a extins și în apropiere, unde se găseau o duzină de barăci mai mici, ocupate de către populația masculină ca dormitoare. Dar înainte de a se putea face ceva pentru salvarea lor, jumătate dintre ele au fost cuprinse de foc și au ars în întregime.

◆ The Quincy Daily Whig; Data: 5 Nov. 1912

ILASCO VIZITAT DE FLĂCĂRI. O CLĂDIRI ȘI UN HAMBAR DISTRUSE TOTAL

ILASCO, Mo., Nov. 4 – Un incendiu distrugător care a produs pagube în valoare de \$ 3,500 a avut loc aseară în jurul orei 11 când două stabilimente, o casă și un hambar, au ars în întregime. Satul întreg a fost amenințat de pericol din cauza focului. S'a format o întreagă

brigadă cu găleți și cu ajutorul mai multor sute de oameni, alte clădiri aflate în pericol au fost salvate. Sursa incendiului nu se cunoaște.

La un moment dat în timp ce focul progresa, o clădire alăturată a fost și ea cuprinsă de flăcări, însă *brigada găleților* a reușit să le stingă. Reflecțiile focului se puteau observa de la mai multe mile distanță, fermierii din jur crezând că întregul sat a luat foc. Ca urmare a incendiului, comunicațiile telefonice cu mai multe localități de la sudul Ilasco-ului s'au întrerupt din cauza deteriorării firelor, însă astăzi, compania telefonică a trimis deja oameni să le repare.

O. M. Blayney de la compania de aprovizionare (Ilasco Supply Company) și William Ragland, au fost printre primii care s'au deplasat la fața locului pentru a stabili cauzele incendiului, care s'a pornit din spatele frizeriei lui Willis Long în clădirea Lawler, vacantă, ocupată pe vremuri de bodega lui Reidel, iar de acolo la un hambar gol din apropiere.

♦ Quincy Daily Journal, 19 Noiembrie 1904, Pg 3.

MOARTEA LA SPITALUL ST. MARY A UNUI TÂNĂR ROMÂN

Peter Hosak, în vârstă de 27 de ani, român, din Hannibal, a murit în această dimineață la ora 8, la Spitalul St. Mary unde se găsea încă de la 27 Octombrie. A avut febră tifoidă. Era neînsurat.

♦ Quincy Daily Whig, 18 Martie 1911

UNUL ESTE UCIS, ALTUL RĂNIT.

CEARTA DE JOI SEARA DE LA ILASCO S'A SCHIMBAT ÎN CRIMĂ

HANNIBAL, Mo., 17 Martie – John Mige a fost ucis și John Pulcu a fost rănit de Nick Bucuer într'o ceartă la Ilasco târziu în noapte. Toți trei sunt români angajați la fabrica de ciment și erau în drum spre casă după ce au petrecut seara împreună, când a avut loc cearta din fața casei ucigașului, unde acesta a tras cu revolverul în cei doi. Mige a murit pe loc, iar Pulcu a fost împușcat și el în stomac. Bucuer este arestat sub acuzația de crimă.

ROMÂNII DIN ILASCO

Următoarea cerere a fost depusă la Tribunalul din județul Ralls în anul 1907 pentru a forma „Uniunea Beneficiară Română Ardeleana” și a o depune fiscului.

Nota editorilor: În 1907 nu exista nicio compensație pentru muncitori, nici o companie nu oferea asigurări pentru accidente și/sau deces, nici programe de ajutor social, etc. Deci, capul familiei dacă ar fi fost rănit și/sau ar fi murit într'un accident în timpul lucrului și nu ar fi existat nici o altă sursă de venit familiei, soției și copiilor, a dus la necesitatea creării unui tip de asistență financiară și ajutor pe care doar o uniune benefică o putea oferi.

Petenții dumneavoastră arătăm cu respect acestei instanțe că Dionise Blaga, John Savu și Simion Stanciu, împreună cu alte cincizeci de persoane, s'au asociat și au alcătuit articolele statutului, punându-se de acord prin prezenta depusă la această Curte, formând o organizație sau asociație pentru beneficii fraternală în scopuri și sub denumirea de „Uniunea Beneficiară Română Ardeleana”, denumire neasumată sau deținută de orice altă corporație; care articole sunt astfel depuse la această Curte și sunt semnate în mod corespunzător de fiecare dintre părțile menționate.

Petiționarii dumneavoastră pot arăta în continuare Curții că organizația sau asociația menționată este un capital social, că scopurile respectivei organizații sau asociații nu sunt de profit, ci exclusiv în deplin scop fraternal, după cum urmează, adică: Să promoveze spiritul de fraternitate în rândul membrilor ei și să acorde ajutor financiar și indemnizație membrilor asociației menționate sau celor care depind de membrii menționați și să ofere un fond prin evaluări lunare asupra membrilor din prezentul document, din care fond, beneficiile urmează să fie plătite membrilor sau persoanelor aflate în întreținerea acestora în cazuri de boală, accident și deces, făcându-se dovada satisfăcătoare că membrii pentru care / sau în al căror nume sunt solicitate beneficiile, au respectat toate cerințele organizației menționate, care sunt pe deplin explicate și expuse în Actul de constituire depus împreună și numit / denumită „Constituția și Statutul Uniunii Beneficiare Române Ardeleana”.

Noi, petiționarii, arătăm în continuare Curții că respectiva Asociație este situată în Ilasco din județul Ralls, Missouri, iar conducătorii principali ai Asociației menționate sunt după cum urmează, adică: Dionise Blaga - Președinte, Ioan Sîrbu – Vicepreședinte, John Savu –

Secretar, Simion Chirilă - Conf. Secretar, Simion Stanciu – Trezorer, Nicolae T., G. Oprică, și că numele tuturor membrilor apar în articolele concordante depuse aici.

Petiționarii

(cerere depusă de către avocatul Berryman Henwood)

Depusă la 4 Noiembrie 1907

Subsemnatul, desemnat în mod corespunzător de către instanță, am examinat cererea încorporatorilor în acest sens, precum și actele de comun acord depuse prin aplicarea articolului 11, punctul 12 al statutelor revizuite din 1899, Missouri; nu găsim nici un motiv pentru care rugămintea petiționarilor în cererea menționată să nu fie admisă de această instanță. Prin prezenta, petiția respectivă este aprobată.

Cu respect, Ben E. Huise
Judecătorul Curții de Circuit

ROMÂNII DIN ILASCO - „O CHESTIUNE DE ONOARE”

Următoarea cerere de judecată care a fost depusă la Tribunalul din județul Ralls în Martie 1908 de către Berryman Henwood ca avocat al lui John Mafteyu din Ilasco.

John Mafteyu – Reclamant / Dan Centina – Inculpat

Reclamantul declară că este și a rămas menționat în continuare ca rezident al Ilasco-ului în județul Ralls, Missouri, fiind angajat ca funcționar și vânzător în magazinul de mărfuri generale din Ilasco. Compania de aprovizionare a funcționat la respectivul, Missouri, și este, de asemenea, președinte al Societății Unionale Fraternală Române Ardelena, societate benefică organizată și încorporată în mod corespunzător în conformitate cu legile din Statul Missouri.

În plus, reclamantul afirmă că în sau în jurul zilei de Joi seara, 13 Februarie 1908, la Ilasco, Mo., inculpatul în compania și în prezența lui John Savu, Petru Sîrbu, Pete Chirilă și mulți alți cunoscuți ai reclamantului și membri ai Uniunii sus-menționată, au răspândit știri

false și calomnioase cu privire la reclamant, adică: "Acest om John Mafteyu nu e bun de nimic", "tâlhar", "hoț", "pui de cățea"; acel inculpat a rostit și a răspândit fals și calomnios cuvinte în mod intenționat și rău intenționat, încercând prin aceasta să acuze reclamantul ca fiind necinstit, corupt și infidel, atât în afacerile sale, cât și în acțiunile și comportamentul său ca funcționar al Uniunii Beneficiare Române Ardeleana sus-menționată, în sensul și intenția de a prejudicia reclamantul în ceea ce privește caracterul și reputația sa, ocupația și poziția sa oficială în Uniunea menționată mai sus. De asemenea, reclamantul afirmă că, din cauza calomniilor răspândite de inculpat după cum s'a menționat anterior, a fost prejudiciat în sumă de trei mii (\$ 3.000) de dolari.

PENTRU CARE,

reclamantul roagă Curtea ca hotărârea în favoarea sa și împotriva pârâților să fie prestată pentru suma de trei mii (\$3.000) de dolari.

(s) John Mafteyu

(de Berryman Henwood, avocat).

Nota editorilor: *Nu cunoaștem rezultatul acestui proces.*

◆ Hannibal Journal, Luni, 6 Iunie 1921

ARESTAREA A 2 MOONSHINERS - EVA GHERMAN ȘI JOHN DAIAN DEȚINUȚI CA ÎNCĂLCĂTORI AI "LEGIILOR VOLSTEAD".

HANNIBAL, Mo., 6 Iunie 1921. Eva Gherman și John Daian, români, au fost arestați Sâmbătă noaptea și Duminică în zorii dimineții în satul Ilasco, ca urmare a raziei efectuate de ofițerul federal de prohibiție Douglas S. Baker și șeriful Edward Jolt din județul Ralls.

Amândoi, au fost aduși la Hannibal Duminică dimineața la ora 3:00 și sunt ținuți la închisoarea orașului. Este mai mult decât probabil că vor fi trimiși în judecată înaintea Comisiei Statelor Unite - Madison C. Schofield în această după-amiază.

Sâmbătă seara, la ora 9:00, ofițerii au vizitat salonul de băuturi răcoritoare al lui Vasilie și Eva Gherman, unde au găsit un alambic complet, dar care nu era în funcțiune, două butoaie de stafide și piure de prune, și aproape un galon al produsului finit. Doamna Gherman

s'a înfuriat mult pe ofițeri și a trebuit să fie încătușată în timpul percheziției...

John Daian a fost arestat după ce ofițerii au făcut o percheziție la proprietatea sa și au găsit părți din două alambicuri, o cantitate de piure și o cantitate mică din produsul finit.

Cele două părți componente, împreună cu piureul, au fost descoperite pe aceeași proprietate, ocupată anterior de Adams, primul arestat în legătură cu încălcarea "Actului Volstead".

Un număr de alte cazuri de încălcare a legii au fost de asemenea cercetate de ofițeri.

Proprietatea Gherman, unde a fost găsit alambicul, este situată în inima satului Ilasco, în timp ce proprietatea ocupată de Daian este aproape la marginea satului, de-a lungul micului pârâu care trece prin sat.

Eva Gherman, a fost prima judecată la ora 2:30 după-amiaza și a pledat ca nevinovată. Actul de nevinovăție a fost semnat de Eva Gherman ca director și Vasilie Gherman... Dintre cei prezenți, am remarcat pe comisarul de stat Schofield, însărcinat cu producția și vânzarea băuturilor alcoolice...

John Daian, care este acuzat că avea în posesie zece galoane din Whisky-ul distilat ilicit, nu a fost pus în discuție în această după-amiază. Este reprezentat de avocatul O'Connor.

Doamna Gherman a apărut înaintea comisarului fără consilier...

Majoritatea infractorilor de acest fel sunt străini.

(Trebuie) să scăpăm de ei – conchide anonimul autor al știrii.

◆ Preluat din Ralls County Record of New London - datat 10 Iunie 1921

ALTA ALCA. - Șeriful Holt și ofițerul de prohibiție Baker au arestat Duminică dimineață pe Eva Gherman și John Daian, români din Ilasco, fiind acuzați că au făcut *moonshine whisky*.

Sâmbătă seara, ofițerii au vizitat salonul de băuturi al lui Vasilie și Eva Gherman, unde au găsit un alambic complet, care nu era în funcțiune, două butoaie cu piure de stafide și aproximativ un galon al produsului finit. Femeia a devenit emoțională și a încercat să-i agreseze pe ofițeri, aceștia fiind nevoiți s'o încătușeze în timpul percheziționării localului. Gherman a declarat că se găsește în această țară de aproximativ zece ani. A susținut că produce doar pentru uzul

ei personal și pentru un bărbat pe care l-a angajat, și care, mai zice ea, nu-l poate ține la muncă decât dacă îi furnizează whisky...

♦ *The Quincy Daily Whig*; Data: 10 Iunie 1906; Pagina: 2

Trickett - Savu

HANNIBAL, 9 Iunie. - Dl. Ioan Savu și Miss Trickett s'au unit în căsătorie la ora 9:00 în această dimineață, prin ceremonia săvârșită de Rev. Pr. Sullivan de la biserica Immaculate Conception (Neprihănită Zămislire). Domnul Savu lucrează la magazinul Fisher & Jones din Ilasco, iar fata este frumoasa domnișoară a Dlui și Doamnei Michael Trickett.

PĂMÂNTUL FĂGĂDUINȚEI

Românul Petru Sîrbu ajunge în America în anul 1905. Din câte aflăm, se pare că întreținuse înainte legături cu fabrica de ciment Atlas Portland ca agent sau intermediar, recrutând muncitori în Europa. La finele anului 1905 ajunge și la Ilasco. Conecțiile oficiale cu Atlas îl ajută să intre în legătură cu lumea politicienilor și avocaților locali: pe rând, ajunge să conducă o măcelărie, un magazin general de desfacere și o tavernă. La diverse intervale, vizitează centrele industriale de pe coasta de est în căutare de muncitori, ca agent al companiei Atlas. În 1908, soția lui Petru, Maria Sîrbu, emigrează la rândul ei în America. Curând, reușesc să aibe casa lor, iar Petru începe să cumpere și să

revândă case în localitățile limitrofe, o afacere care se dovedește prosperă din toate punctele, acumulând peste ani o frumoasă avere. Alături de casa lui Sîrbu, în 1910 locuia un alt imigrant român, Ion (John) Savu, sosit în America din anul 1902, funcționar la firma “Fisher and James” din Hannibal. Ion Savu era căsătorit încă din Iunie 1906, iar în Februarie 1908 își depusese cererea de obținere a cetățeniei americane. Între timp va fi ales la conducerea societății fraternală “Ardeleana” ca prim-secretar al ei. Doi ani mai târziu, în 1910, John Savu primea certificatul de naturalizare. Împreună cu soția, Maria (aceasta sosită pe meleagurile Americii încă din 1901), vor avea doi copii: Peter și Sylvia. Relațiile prietenești dintre cei doi vecini Savu și Sîrbu, îi ajută astfel să închege în 1910 un parteneriat de afaceri împreună cu alți investitori. Cu ajutorul și îndrumările lui Petre Sîrbu, Ion Savu reușește să-și strângă și el bani, devenind în curând comerciant și proprietar de local (asigurarea la licența de salon o primește la 8 August 1911). Totuși, din câte aflăm, în 1920 Ion Savu va părăsi Ilasco împreună cu întreaga familie, fără de a se cunoaște destinația ce și-au ales-o.

Desprinși din actualitatea celorlalți români, cei doi sunt probabil singurii cărora le-a surâs norocul în acei ani în Ilasco, îndeplinindu-și visurile de care au fost animați când au pornit spre *Lumea Nouă*.

“DASCĂLI” - O DESCENDENTĂ ROMÂNNO-AMERICANĂ: SYLVIA APOSTOL (HARLOW)

De la elevă la profesoară în Marble Creek și Ilasco
Scurt curriculum

Din mărturiile Sylviei Apostol (prin căsătorie Harlow), aflăm că era fiica unor imigranți români, care s’a născut și a crescut într’o fermă din apropiere de Ilasco⁹⁾. Avea destul de mult de mers până la școala din cătunul Marble Creek (Marble Creek Grade School), unde a urmat timp de opt ani cursurile generale elementare. Profesoara ei în toți acești ani a fost Laura Rigg Fletcher, cea care își va pune amprenta și va influența educația ulterioară din cariera Sylviei Apostol.

După terminarea celor opt clase, a continuat la Liceul din Ilasco, absolvind cu promoția anului 1932. Se hotărăște pentru studii superioare pe care le urmează timp de 2 ani la colegiul *LaGrange*

---

⁹⁾ - Părinții Sylviei, Jspas (Ispas) și Johanna Apostol, locuiau pe Antioch Road, la aproximativ o milă de Școala generală din Marble Creek...

College (un colegiu junior) din Hannibal și apoi la Colegiul Profesoral de Stat din Kirksville, de unde obține diploma și licența în cariera didactică în Mai 1936.

Prima ei slujbă de profesor va fi într'o școală cu o singură cameră la Hydesburg¹⁰⁾. Școala avea o sobă rotundă în centrul camerei, *cu burtă*, pentru introdus lemnele. Avea fântână tipică pentru băut apă (de fapt, o găleată și o cupă) și toalete separate (două anexe în spatele școlii). Acest prim loc de muncă de cadru didactic, în primul an,

Această fotografie a fost făcută în fața școlii din Marble Creek în jurul anilor 1943-44. De la stânga, la dreapta: Sylvia Apostol, Virginia Sanders, Marilyn Blohm, Shirley Sims, Caroline Sanders și Juanita Blohm (precizările aparțin lui Gregg Andrews).

plătea 60 dolari pe lună. În timpul celui de-al doilea an de predare la Hydesburg, va primi o creștere a salariului, la 65 de dolari pe lună.

În August 1938, George Dryden, preș. Consiliului școlar Ilasco o contactează pe Sylvia și îi oferă un post de profesor la școala generală din apropiere, în Marble Creek. Desigur, Sylvia a acceptat propunerea făcută!

Apoi G. Dryden i-a comunicat că salariul lunar va fi 100 de dolari. Reacția ei extaziată la auzul știrii a fost: „Dumnezeule, sunt bogată!”. Fosta ei profesoară, Laura Rigg Fletcher, se transferase deja la școala generală din Ilasco cu 3 ani mai devreme și preda clasele I și II. Acolo, Sylvia a suplinat profesorul care o înlocuise pe Laura Rigg Fletcher. Fosta elevă a școlii Marble Creek, Sylvia, era acum profesor, predând pentru toate cele 8 clase ale școlii din Septembrie 1938 până în Mai 1944, când aceasta a fost închisă. Școala din Marble Creek – descria Sylvia – era practic o clădire cu 2 camere, fiecare cameră având sursa ei de căldură. Din nou exista o fântână tipică, cu apă (găleată și un

¹⁰⁾ - Școala din Hydeburg avea o singură cameră, și era situată la aproximativ 3 mile vest de șoseaua 61, lângă Biserica Metodistă Hydesburg.

scuar), și toalete segregate (două anexe în spatele școlii). Un vestiar separa cele două săli de clasă (una pentru clasele I - IV) și (alta pentru clasele V - VIII).

De aici, Sylvia se va transfera la școala generală din Ilasco în Septembrie 1944, unde va preda pentru clasele V și VI. Câțiva ani mai târziu, avea să accepte o nouă funcție profesorală predând clasa a IV-a la școala “Mark Twain” din Hannibal, unde va rămâne până la pensionare, când își încheie și cariera didactică...

(Informații obținute anterior, într'un interviu cu Sylvia Apostol Harlow de către periodicul trimestrial “*Ilasco Area Newsletter*”¹¹⁾ apărut sub auspiciile “Societății de conservare istorică a zonei Ilasco”¹²⁾).

ALTE AMĂNUNTE DIN VIAȚA SYLVIEI APOSTOL

♦ Extrase din “*Ilasco Area Newsletter*”. Vol. XVI, Nr. 3, Septembrie 2018.

În 1936, Sylvia s'a întors la școlile Ilasco unde fusese elevă și unde și-a început cariera didactică la școlile din Marble Creek și Ilasco. A predat la toate cele opt clase în timp ce era la Școala generală Marble Creek și clasele a V-a și a VI-a la Ilasco. Pentru opt din acei ani, Sylvia a avut ocazia să predea cu una dintre fostele ei profesoare, doamna Laura Rigg Fletcher. Sylvia își amintește că doamna Fletcher sosea la Ilasco în fiecare dimineață cu trenul, iar de aici urca dealul până la școală; la întoarcere, după terminarea cursurilor, cobora dealul și lua trenul înapoi spre casă. A fost profesoara Sylviei pentru toate cele opt clase la Marble Creek, mutându-se după aceea la Ilasco. (Laura Rigg Fletcher – N.N.) a fost o mare inspirație pentru mine – își amintea recunoscătoare Sylvia Apostol. Domnișoara Fisher, care mai târziu a devenit doamna Maschoff, a venit și ea la Marble Creek din Saverton, astfel încât erau doi profesori pentru toți elevii, în perioada când Sylvia era încă școlăriță. Copiii formau corul în timp ce domnișoara Fisher cânta la pian. Alți profesori de care Sylvia Apostol își amintește sunt: doamna Couch, doamna Davis, Ethyl Lewis și domnișoara Farmer pe care apoi i-a înlocuit la Ilasco când au fost consolidate școlile Marble Creek și Ilasco.

¹¹⁾ - Apărută în format electronic din luna Mai 2003 și până în luna Decembrie 2021 pe site-ul secretarului de stat al statului Missouri.

¹²⁾ - Societate fondată în luna Decembrie 2000 de către David și Sally Polc împreună cu Bill Northcutt, pentru a păstra vie istoria localității Ilasco din Missouri și a locuitorilor ei.

Copiii mergeau la școală pe jos, de nu, veneau călare. Foarte puțini erau aduși cu mașina. Dacă vremea era rea, tatăl Sylviei nu o lăsa să meargă singură și o însoțea el însuși până la școală. La fel, mult timp, Sylvia a mers pe jos de la casa părinților ca să predea la școala din Marble Creek, până când și-a cumpărat o mașină *Model A*.

Când fratele Sylviei, John, și-a început școala la Marble Creek, Sylvia a fost cea care a mers cu el în fiecare zi, de teamă că se va rătăci și nu va mai ști să se întoarcă acasă. Drept urmare, John a început școala cu două luni înainte de a face cinci ani.

Sylvia a absolvit Liceul din Ilasco la 16 ani. A frecventat colegiul Hannibal-LaGrange timp de doi ani și Kirksville timp de trei ani, frecventând și cursurile de vară, suficiente ca ore de credit pentru un doctorat. Are multe amintiri frumoase despre vremea când preda la școlile Marble Creek și Ilasco.

Mai jos, anunțul apărut în publicația electronică *“Ilasco Area Newsletter”*, Vol. 9, Nr. 2 din Iunie 2011, despre trecerea la cele veșnice a Sylviei Apostol:

♦ *“Ilasco Area Newsletter”, Iunie, 2011, Vol. 9, Nr. 2.*

Sylvia Marie Apostol Harlow, în vârstă de 96 de ani din Hannibal, Mo. și Ilasco, a încetat din viață la 15 Mai 2011.

S’a născut la 3 Noiembrie 1914 la Ilasco, Mo., fiica lui Ispas și Johanna Sîrbu Apostol (imigranți români).

A urmat școala la Marble Creek Grade School unde avea să predea mai târziu. A absolvit Liceul din Ilasco, promoția 1932, după care și-a continuat studiile și a obținut diploma în învățământ.

Și-a început cariera didactică la Școala Hydesburg, apoi la Școala Marble Creek și Școala Ilasco, iar din 1948 a început să predea la Școala elementară “Mark Twain” din Hannibal până la pensionarea ei în anul 1974.

A fost căsătorită cu Russell F. Harlow pe 19 August 1946 (decedat la 24 August 1965).

După pensionare, a îndrumat mulți școlari, fiind cu adevărat dedicată profesiei didactice. Sora ei Ann Schreit și multe nepoate și nepoți îi supraviețuiesc.

Cei patru frați ai ei, Ispas, George, Carl și Joseph, sunt toți decedați.

Espos Apostol wearing his Ilasco baseball team uniform. The early baseball team was sponsored by the cement plant and played their home games at a ball park located next to the Concrete Bridge near Monkey Run.

Joe Apostol with his father Espos Apostol. The picture may have been taken at the Apostol farm house on Antioch Road.

Familia Apostol:

Ispas Apostol, tatăl Sylviei Apostol (dreapta sus, în fața casei din Antioch Road), Joeseeph Apostol (unul din cei patru frați ai ei, stânga sus).

În stânga, jos, cele două surori la mormântul tatălui lor: Sylvia Apostol (prin căsătorie Harlow) și sora ei Anna Apostol (prin căsătorie Schreit), împreună cu o cunoștință apropiată.

În dreapta, piatra de mormânt a tatălui (sic Espos! Apostol), din cimitirul Mount Olivet, în orașul Hannibal.

Imagini din arhiva familiei transmise publicației "Ilasco Area Newsletter" de Jane Cox, fiica Anei Apostol Schreit.

SORA SYLVIEI, ANNA APOSTOL (SCHREIT)

Despre sora Sylviei Anna Apostol (Schreit) nu s'a scris prea mult, fiind menționată doar tangențial în câteva rânduri de către publicația trimestrială "*Ilasco Area Newsletter*", pe care ținem să le împărtășim:

- ♦ "*Ilasco Area Newsletter*", Vol. 12, Nr. 2, Iunie 2014, pg. 11.

Anna Apostol Schreit și-a sărbătorit 90 de ani de naștere pe 18 Aprilie 2014.

S'a născut la 18 Aprilie 1924 la Ilasco, fiica imigranților români, Ispas & Johanna Apostol. Clasele generale la școala din Marble Creek; absolventă a Liceului din Ilasco în anul 1940.

În fotografie, sus, este Anna împreună cu fiica ei Jane Cox, la petrecerea surpriză care a avut loc cu ocazia împlinirii a 90 de ani.

În partea de jos, Anna este alături de *Elvis* la un spectacol de la Fox Theatre din St Louis, unde Anna lucrează în mod voluntar de mai mulți ani. Poartă bluza pe care sora ei Sylvia i-a cumpărat-o în timp ce se afla în Europa.

- ♦ "*Ilasco Area Newsletter*". Vol. 14, Nr. 3, Sept. 2016, pg. 11.

Ann trăiește acum în Cape Girardeau Mo. și adresa ei este în c/o of Auburn Creek Assisted Living, 2910 Beaver Creek Drive, camera 10, Cape Girardeau Mo 63701. Ann s'a născut la Ilasco pe 18 Aprilie 1923. Îi place să audă despre și de la foști oameni din Ilasco și păstrează amintiri frumoase despre satul Ilasco care îi este foarte drag inimii.

ȘI DE RÂS, ȘI DE PLÂNS

CHESTIUNI “DIVERSE”

◆ “Two sides to every story” – Fiecare poveste are două fețe. Nota internă întocmită de R. E. Hoffman, Managerul companiei “Atlas Cement Plant” purtând data de 19 Mai 1924, Ilasco, cu privire la “cazul Ledbetter”.

Declarația lui Orsi Giovanni

Declarația lui Orsi Giovanni #2476; căsătorit; persoane aflate în întreținere, soție și 3 copii; reședința: Ilasco; ocupație: ambalator; de cât timp este angajat de companie: 10 ani; în aceeași meserie: 10 ani. Susține că el și John Roșu (fost angajat de firmă) tocmai terminaseră niște lucrări de beton în fața casei sale și își spălau mâinile când Ledbetter a trecut pe lângă ei cu mașina în viteză de aproximativ 25 de mile la oră (aproape să-l atingă pe Roșu), și peste sapa rămasă în drum, rupându-i mânerul, fără ca să se oprească. Orsi a văzut că Ledbetter a parcat mașina la magazinul Patrick’s și a intrat după el, cerându-i ca să plătească sapa distrusă; Ledbetter i-a răspuns lui Orsi că nu poate fi forțat s’o plătească, și a început să-și scoată haina ca să se bată, dar Patrick (proprietarul) le-a cerut să iasă afară căci nu vrea scandal în magazinul său. Orsi a ieșit afară și când Ledbetter a apărut și s’a urcat în mașină, Orsi a sărit pe el. Ledbetter l-a lovit pe Orsi în față cu pumnul aruncându-l de pe scară. Orsi a sărit înapoi, s’a urcat pe capota mașinii și l-a lovit în cap pe Ledbetter cu mistria de zidar; după asta, Ledbetter a sărit din mașină și a început să fugă, Orsi urmându-l îndeaproape până când Ledbetter a ajuns la magazinul Fisher & Cable’s. Orsi a rămas afară, dar adunându-se mulțimea în jurul lui, a plecat acasă, iar Ledbetter s’a întors la companie. Orsi a declarat că singurul martor al luptei a fost John Roșu.

După ce l-a intervievat pe Roșu la Ilasco în această după-amiază, acesta a declarat că el și Orsi au lucrat împreună și au lăsat o sapă în drum în timp ce se spălau pe mâini, iar Ledbetter a trecut peste sapă rupându-i mânerul; Ledbetter nu a plătit pentru daună și a vrut să se bată cu Orsi. Ledbetter l-a lovit pe Orsi în față cu pumnul, iar Orsi l-a lovit pe Ledbetter cu o mistrie de zidar și nu cu un cuțit.

JRE: REF Cu sinceritate...

ÎN ÎNCHEIERE

Cum se poate observa, informațiile sunt variate, unele bogate în detalii, altele laconice (cele în cazul tinerilor români morți la Spitalul St. Mary) și lipsite de orice amănunte convingătoare.

Păstrarea în umbră și ignorarea voită a accidentelor fatale care aveau loc pretutindeni unde munceau “străinii” pentru compania “Atlas Portland”, demonstrează (cum am mai spus) atât obediența presei locale din Hannibal, cât și resentimentul față de “străinii sălbatici” din Ilasco al redactorilor care scriau articolele - cazul presei din afara statului Missouri, din orașul Quincy, Illinois. Expunerea permanentă a caracterului “violent”, iese ostentativ în evidență.

Cele de mai sus, sunt doar câteva exemple sugestive, dar cărora li se adaugă și altele. Față de statisticile oficiale, credem totuși că numărul românilor care și-au găsit sfârșitul la Ilasco este mult mai mare. Fie că numele lor au fost mușamalizate în direct prin acorduri extra judiciare de către companie, fie din alte motive pe care nu le cunoaștem! Dar, frecvența și numărul mare al accidentelor rezultate, sunt cu siguranță un indiciu că presupunerea noastră nu este departe de adevăr. Și, desigur, sunt și ceilalți, la rândul-le secerați din viață la o vârstă relativ tânără, cimentul inhalat în plămâni zi de zi fiind neiertător cu ei, un fapt mai puțin discutat la acel timp.

Într’o zi poate că vom afla și numărul, cum și numele lor, spre dreaptă amintire!

Istoria acestor români este și ea o poveste scrisă cu lacrimi, cu suferință și sânge, dar asupra căreia s’a așternut de mult voalul uitării. Câți oare, din cei de azi, pot înțelege soarta lor, care odată ajunși pe meleaguri străine și-au găsit sfârșitul tragic departe de țară, a căror soartă odihnește îngropată și astăzi sub cruci anonime și părăsite, în pământ străin?

Ioan (John) Moga despre care am amintit, a fost unul dintre acești români, fiind aruncat 23 de metri în aer de explozia care i-a curmat viața. Încheiem prezentând cazul lui dramatic, împrejurările în care s’a petrecut accidentul, cu un portret al familiei Moga, al familiei lui Petru Limbean (cumnatul lui Ioan Moga), cum și câteva reacții care scot în lumină alte două personaje aflate la Ilasco în vremea respectivă. Imagini de arhivă din viața comunității sau relevante în privința activității și muncii în cariere, completate cu mai multe aspecte care înfățișează cimitirul “Marble Creek” unde își duc somnul de veci foarte mulți Români, pun punct rândurilor noastre.

DOI UCIȘI LA ILASCO

♦ 12 Octombrie 1920 (după rapoartele din documentele județului Ralls din New London întocmite pe 15 Octombrie 1920).

John Moga, român, și Sam Giunta, italian, au fost uciși pe loc Marți dimineața în jurul orei 8:00 la fabrica de ciment de la Ilasco de explozia prematură a dinamitei, în timp ce se făcea încărcarea într'una din carierele de la Atlas Portland Cement Co. Joe Giunta, fratele lui Sam Giunta a fost și el rănit de explozie și se află în Spitalul Sf. Elisabeta din Hannibal. Trupul lui Moga a fost grav afectat. Din mărturiile celor prezenți la producerea accidentului, s'a descoperit că Moga, în momentul în care a fost aruncat în aer, împingea cu un lemn dinamita introdusă pentru explozie, încercând să o disloce pe cea care mai rămăsese prinsă între pereți. Dacă nu, presupunem că explozia a fost cauzată de frecarea a două pietre de silex care au făcut scânteie, însă alte detalii nu se cunosc. Moga, care era cel mai aproape de gaura forată, a fost grav dezmembrat. Capul și brațele i-au fost suflate din corp, fiind azvârlit 75 de fiți în aer. Giunta nu a fost dezmembrat și a mai trăit încă două minute după explozie. Trei oameni se aflau și ei în apropiere când a avut loc explozia, dar nu au suferit răni grave.

Sam și Joe Giunta, împreună cu John Moga, au servit în armata Statelor Unite în Europa în timpul ultimului război. Moga era căsătorit, locuia cu soția și cei patru copii. Legistul Harris din acest oraș fiind chemat imediat după accident, după ce a aflat toate detaliile accidentului, a considerat orice anchetă inutilă.

TRAGICUL DESTIN AL LUI

JOHN ("IOAN") MOGA

"Fifty-three Feet Down"- Gregg Andrews

Era anul 1920 iar vântul sufla și îl împingea de la spate pe John Moga când a plecat într'o zi la serviciu și nu s'a mai întors niciodată. Era din România și muncea la o carieră de piatră: era tot ceea ce știa. A ajuns aici în 1903 și a început explodările cu un echipaj, la o fabrică de ciment de pe Mississippi, în orașul lui Tom Sawyer, încărcând dinamită de dimineața până seara...

Pe 26 Mai 2014, am tăiat un bujor alb parfumat și l-am așezat la poalele mormântului singuratic al lui Ion „John” Moga din cimitirul Marble Creek, unde sunt îngropate atât de multe dintre rudele mele. În această vizită memorială de weekend (voi împlini 64 de ani în zece săptămâni), cred că am simțit greutatea trecutului mai mult ca oricând. Cimitirul arăta frumos, cu florile sale de primăvară și coloritul petalelor larg deschise în lumina soarelui. Pietrele funerare românești conferă cimitirului curat o senzație distinctă din *Lumea Veche*. În unele cazuri, marcajele de pe piatră strigă după nume. În altele, numele nu mai sunt lizibile sau, cel puțin, aproape imposibil de deslușit. La marginea pădurii cimitirului, unele s’au prelins în alunecările de noroi ale timpului, într’o râpă adâncă de mai jos. Pietrele funerare din *Lumea Veche* par relicve ciudate și amintiri ale trecutului nostru industrial, în special natura periculoasă a producției de ciment și utilizarea de rutină a forței de muncă ieftine. O amintire despre pătura de jos, des uitată, și a visului american.

Piatra de mormânt a lui Ion Moga de la cimitirul Marble Creek. Foto: Gregg Andrews (26 Mai 2014).

Trecuseră 22 de ani de când pentru prima dată m'am aflat în subsolul prăfuit aparținând biroului grefierului din Ralls County (Județul Ralls), răsfoind și culegând note din însemnările numeroaselor procese ale accidentelor de muncă care s'au purtat împotriva companiei Atlas Portland Cement. Statul Missouri nu a avut o lege de compensare a lucrătorilor până în 1926, așa că singurul recurs pentru familiile victimelor a fost doar speranța în generozitatea voluntară a companiei Atlas, sau darea în judecată pentru daune și ajungerea la o înțelegere extrajudiciară. Peste tot în jurul meu, în subsol, erau pachete înnegrite ale proceselor care au stat netulburate timp de 75 de ani sau mai mult.

De ce piatra funerară a lui Moga și felul tragic în care și-a încheiat viața încă mai rezonau în mine după toți acești ani de când am scris *City of Dust (Oraș de praf)*? De ce, când am cântat la Cheatham Street Warehouse pentru prima dată în anul 2000, am compus special melodia „Fifty-three Feet Down” pentru această ocazie?

Cetățean american naturalizat originar din România, precum și veteran al armatei SUA din Primul Război Mondial, Moga a fost aruncat în bucăți într'o explozie de dinamită în carierele Ilasco ale companiei Atlas, pe 12 Octombrie 1920. În explozie a fost ucis și Sam Giunta, la rândul lui veteran de război și cetățean naturalizat emigrat din Italia. Giunta era membru în aceeași echipă de explodări împreună cu fratele său, Joe, grav rănit și el în explozie.

În jurul orei opt din dimineața tragediei, împreună cu alții, coborau dinamita în trei găuri, la 16 metri adâncime. Safron Lupu a încărcat gaura nr. 1 fără complicații, iar John Patrick a făcut același lucru la nr. 3. După ce Moga a încărcat cu succes 45 de kilograme de dinamită în gaura nr. 2, maestrul Pete Limbean i-a indicat să continue și să mai încarce încă 11 kg. În timp ce Moga se pregătea să execute comanda, o instalație de foraj *Star* a început să foreze noi găuri în apropiere. (Petru “Pete” Limbean) a încremenit, protestând că echipamentul ar trebui oprit până la terminarea încărcării cu dinamită. Limbean a strigat la operatorii echipamentului Mike Bayjohn și Eli Hickerson să stopeze forarea, dar aceștia au răspuns că, din cauza întâzierilor anterioare, au ordin să foreze găurile cât mai repede posibil. Moga, după ce a primit noi comenzi de la Limbean, a introdus cele 11 kg. suplimentare, dar când s'a uitat mai bine, și-a dat seama că dinamita rămăsese blocată: „Oh! Dinamita s'a oprit aici sus, la 4 metri de suprafață” – i-a strigat el lui Petru.

Conform instrucțiunilor lui Limbean, Moga s'a folosit de o stinghie mai lungă de lemn, încercând să disloce dinamita și să termine încărcarea, în timp ce instalația de foraj funcționa în apropiere. Abram Adams, un *blaster* (artificier) român aflat la fața locului, a mărturisit ulterior despre pericolul reprezentat de foraj: „N'am pomenit niciodată, din experiența mea, să se foreze ori să se lucreze în apropiere la 4, 6 sau 8 metri când se fac încărcările cu dinamită! Când sfredelul funcționează, se produce trepidație în jur, adică vibrație.”

Timp de trei sau patru minute, Moga a lucrat cu atenție folosind stinghia, încercând să îndeplinească ordinele primite.

Aspect de la funeraliile lui Ioan Moga și Sam Giunta, Hannibal, Octombrie 1920.

Cum am spus, echipa de foraj își continua lucrul în momentul accidentului. John Patrick împreună cu maestrul Pete Limbean deja terminaseră de încărcat numărul 3, iar Safron Lupu numărul 1. Moga încerca să termine încărcarea la numărul 2. Blasterul Abram Adams descrie astfel cele observate chiar în clipa accidentului: „Încărcam

pământ când am auzit explozia. Mi-am întors instinctiv capul; am văzut focul, explozia fulgerătoare și fumul mare ridicat în aer. L-a făcut bucăți și timp de câteva zile am găsit fărâme din trupul lui împrăștiat în jur.”

Atlas a insistat că explozia produsă (care i-a explodat capul și brațele lui Moga, aruncându-l în aer la aproximativ 23 de metri), a fost rezultatul propriei sale neglijențe și că a cunoscut riscurile atunci când a acceptat condițiile de angajare.

Mary Moga (mai târziu Goucan, prin recăsătorie) a făcut apel la o decizie a judecătorului de circuit al județului Ralls, Charles T. Hays, de a asigura „protecția cuvenită a drepturilor de proprietate” prin blocarea cazului de a trece în fața unui juriu. În apel, Curtea Supremă din Missouri a trimis cauza spre judecată la Tribunalul Hannibal pentru motive comune, unde un juriu i-a acordat lui Goucan 9.000 de

dolari plus cheltuieli în vara anului 1927. Atlas a făcut apel la Curtea Supremă a statului, dar înainte ca acest caz să poată fi audiat în 1929, Goucan și Atlas au ajuns la o înțelegere, după nouă ani lungi de la moartea lui Moga”.

Vezi: <https://lostriverstories.com/2022/05/06/fifty-three-feet-down/> și (Gregg Andrews, “City of Dust”, 1996, pg. 79-81).

DESPRE FAMILIA MOGA

[Hannibal Free Public Library \(Hannibal, Mo.\)](#)

Fotografie de nuntă a lui John Moga și Maria Păcurar 1909. ILASCO,

MO. – John și Maria (Păcurar) Moga formau un cuplu de români. John a emigrat în 1903 pentru a lucra la fabrica de ciment Atlas Portland ca artificer cu dinamită.

Maria l-a urmat la Ilasco în 1906. Au avut patru copii în timp ce locuiau în Ilasco: John, Pete, Saveta și Mary.

John era un bărbat multilingv, vorbea șase limbi diferite și a părăsit Ilasco doar pentru scurt timp în 1918 pentru a-și servi țara adoptivă (naturalizat în 1913) în Primul Război Mondial. Familia a fost devastată când John, un

veteran de douăzeci de ani al fabricii, a murit pe 12 Octombrie 1920 ca urmare a unei explozii de dinamită.

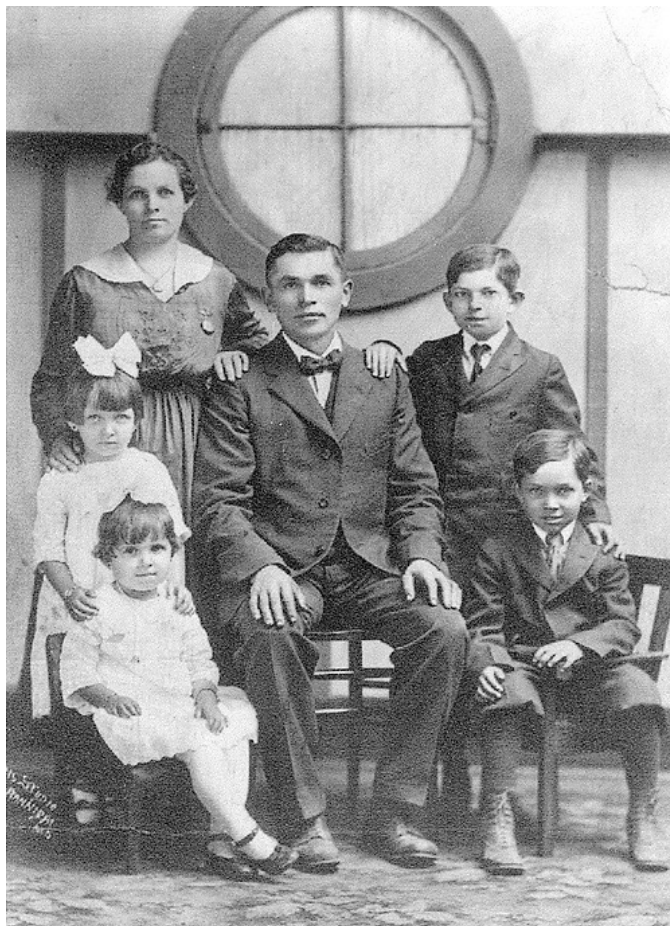
[Descripția: Hannibal Free Public Library \(Hannibal, Mo.\)](#)

Imigranții români John și Mary (Păcurar) Moga. John a emigrat în 1903 și a început să lucreze ca artificer (blaster) în carieră. În stânga este fotografia lor de nuntă (1909). Fotografia din dreapta cu copiii Elizabeth, Mary, John și Peter a fost făcută în 1920, cu puțin timp înainte ca John să fie ucis într-o explozie de dinamită în carieră pe 12

Octombrie 1920. Era cetățean american naturalizat. În același accident de muncă a murit și Sam Giunta. Fratele lui Sam, Joe, a fost rănit și el în această explozie. Toți trei au servit în armată în timpul Primului Război Mondial. Mary s'a mutat în zona Kansas City (cel mai probabil în Sugar Creek). S'a recăsătorit (Goucan). Procesul ei împotriva companiei Atlas Portland Cement Co. a durat 9 ani. A făcut apel la Curtea Supremă din Missouri, care a dispus o recompensare de 9.000 de dolari și plata cheltuielilor de judecată acumulate. Compania de ciment Atlas Portland a apelat la rândul ei Curtea Supremă din Missouri pentru rejudecarea cazului, iar cu puțin timp înainte ca instanța statului să se pronunțe, s'a ajuns în cele din urmă la o înțelegere extrajudiciară.

Foto: [Hannibal Free Public Library \(Hannibal, Mo.\)](#)

Familia Moga, 1920. ILASCO, MO - Familia Moga, părinții originari din România, sunt văzuți în această fotografie stilizată de familie. Ei sunt identificați ca fiind John Moga (șezând în centru), soția sa, Maria Păcurar Moga (în picioare, stânga), cele două fiice ale sale, Mary (șezând în stânga) și Elisabeta (în picioare în stânga) și cei doi fii ai săi, John (stând la dreapta) și Petru (șezând în dreapta). Toți copiii s'au născut în Ilasco.

Aceasta a fost probabil ultima fotografie de familie, înainte ca tatăl lor John să-și piardă viața în explozia de dinamită de la uzina de ciment Atlas Portland pe 12 Octombrie 1920.

Studio foto: necunoscut (Hannibal, Mo.) Polc, David / Moga, Peter Jr.
Biblioteca publică gratuită Hannibal (Hannibal, Mo.) Moga, John.

Moga, Maria Păcurar. Moga, Mary. Moga, Elizabeth. Moga, John. Moga, Peter.

[Descripția: Hannibal Free Public Library \(Hannibal, Mo.\)](#)

DIN ARHIVA FAMILIEI MOGA

ELISABETA (SAVETRA) MOGA

Gregg Andrews - În fotografie, stânga sus: Elisabeta (Savetra), fiica lui John Moga, câțiva ani după moartea tatălui ei aruncat în bucăți în explozia de dinamită de la carieră.

DANIL (DAN) ORDEAN

Interesată fiind de istoria localității și a locuitorilor ei, într’o conversație publică apărută pe site-ul *Lost River Stories* în urma celor publicate despre Ioan Moga de Prof. Andrews sub titlul “Fifty-three Feet Down”, Maria Ordeanu i se adresa acestuia la 8 Mai 2022, unde aduce în discuție și povestea bunicului ei Danil (Dan) Ordean, aflat și el la Ilasco în acele timpuri:

Stimate profesor Gregg Andrews,

Tocmai am citit povestea emoționantă a lui (Ion) John Moga. Îmi amintesc epepeia lui din cele descrise mai pe larg în cartea Dvs. „Oraș de praf”. Aș dori să vă mulțumesc pentru abordarea emoțională constantă față de emigranții străini săraci, inclusiv muncitorii români din Ilasco.

Bunicul meu Danil (Dan) Ordean a fost el însuși membru al unui echipaj de explodări. Cred că îl cunoștea pe Moga, pentru că veneau din două locuri foarte apropiate. Lancrăm și Sebeș erau la doar 4 km distanță, acum sunt unite. (Sebeșul Săsesc, adică Sasul Sebeș, așa cum era scris pe crucea sa din cimitirul Pârâului de Marmură) - N.N. “Marble Creek”. Amândoi au venit în Statele Unite și s’au stabilit la Ilasco în 1903. Amândoi s’au căsătorit în 1909, deși bunicul meu a făcut călătoria înapoi acasă pentru a se căsători cu o fată din Lancrăm. Ea a acceptat mai întâi să meargă cu el în Statele Unite, deși a fost speriată de călătoria lungă și de traversarea peste “apa cea mare”. Și-a amânat călătoria pentru că s’a născut primul lor copil și apoi s’a scufundat *Titanicul*.

Tragicul eveniment a impresionat profund oamenii din jurul lor, deoarece aproape fiecare familie avea cel puțin un membru în Statele Unite, iar mulți alții erau pregătiți să-și asume riscul de a merge în „America”, după cum se spune.

Cât despre bunica mea, ea a decis să nu călătorească niciodată în Statele Unite. Așa că, bunicul meu s’a întors singur la Ilasco, sperând să rămână pentru o perioadă mai scurtă de timp.

Dar Primul Război Mondial a izbucnit și călătoria înapoi acasă nu a mai fost posibilă. Nu era într'un proces de naturalizare, așa că a fost pus sub observație. Este atât de trist că Moga, compatriotul său, a mers să lupte în Primul Război Mondial și s'a întors cu bine la Ilasco, dar a murit la scurt timp după aceea. Nu cred că bunicul meu era încă în Ilasco, în Octombrie 1920. Încă investighez cazul, dar probabil că a plecat din Statele Unite cu prima ocazie de a traversa Atlanticul, cu un ocol prin Marea Mediterană din cauza germanilor. Porturile maritime austriece și maghiare erau încă închise pentru trafic.

Sunt atât de multe alte povești de spus. Ca și Dvs., încerc să aflu mai multe. Atâta timp cât ne amintim de bunici și părinți, îi ținem nemuritori în suflet, atât pe ei cât și poveștile lor.

Aștept cu nerăbdare să aud noi știri de la Ilasco, un loc pe care nu prea îl cunoșteam acum doi ani.

Mulțumită Dvs. și altor oameni din Ilasco, simt cum călătoresc înapoi în timp. Au trecut peste o sută de ani...

Cele mai bune urări, Maria Ordean.

PETRU LIMBEAN, CUMNATUL
LUI IOAN MOGA.
CÂTEVA DATE DESPRE
FAMILIA ACESTUIA

ILASCO, MO - Aceasta a fost casa familiei Petru (Pete) Limbean, a soției sale Rafila Păcurar Limbean și a celor doi copii ai lor, Peter, Jr. și Mary.

Petru venise la Ilasco pentru a lucra la Compania de Ciment Portland Atlas în 1908. S'au căsătorit în 1911 și au locuit în această casă până în 1920 când s'au întors în România după tragedia întâmplată familiei. Limbean, Petru, 1885-1969. Limbean, Rafila Păcurar, 1894-1946. Limbean, Peter, Jr. Limbean, Mary.

[Descripția: Hannibal Free Public Library \(Hannibal, Mo.\)](#)

Fotografie de nuntă a lui Petru (Peter) Limbean și Rafila Păcurar 1911. ILASCO, MO.

Petru Limbean, un imigrant român, a venit la Ilasco în 1908 pentru a lucra la Uzina de Cement Atlas Portland.

S'a împrietenit rapid cu John Moga, tot un imigrant român, care era căsătorit cu Maria Păcurar.

Sora Mariei, Rafila Păcurar, a părăsit România și s'a alăturat surorii și cumnatului ei la Ilasco. Astfel, Rafila îl cunoaște pe Petru Limbean și se căsătorește în 1911.

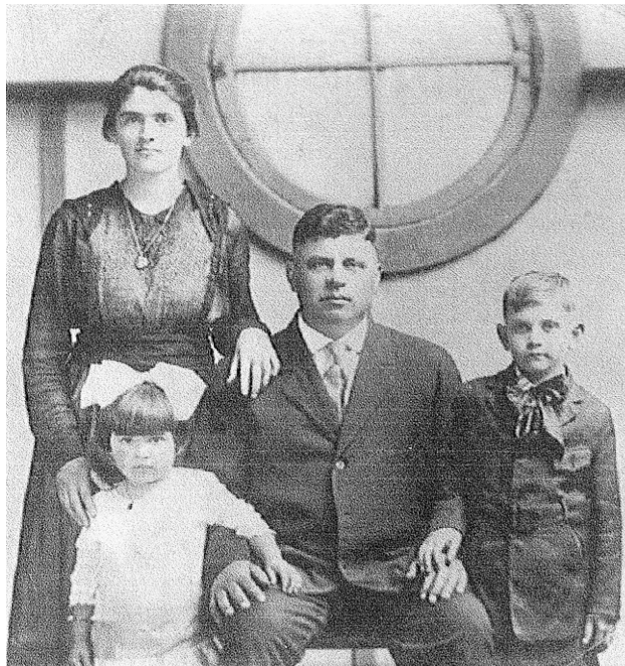
Petru și Rafila au avut doi copii Peter (17 Iulie 1913) și Mary (15 Octombrie 1915).

[Descripția: Hannibal Free Public Library \(Hannibal, Mo.\)](#)

PORTRETUL FAMILIEI LIMBEAN (1919)

Familia Limbean era de origine română. Aceștia sunt identificați după cum urmează: Rafila Păcurar Limbean (în picioare stânga spate),

Petru Limbean (șezând), Mary Limbean (în picioare, stânga față) și Peter Limbean, Jr. (în picioare dreapta). Rafila și Petru erau imigranți români. Cei doi copii s'au născut în Ilasco. Această poză a fost făcută cu un an înainte de moartea tragică a cumnatului lui Petru și Rafila, John Moga, cu care Petru lucra în ziua fatidică. La scurt timp după tragica pierdere, familia Limbean s'a întors în România, apoi a revenit la Ilasco pentru o scurtă perioadă de timp, după

care s'a mutat la Detroit, Michigan. [Descripția: Hannibal Free Public](#)

Library (Hannibal, Mo.)

ION URSU - LENA BLAGA

Gregg Andrews, care este și administratorul unei pagini pe rețeaua socială *Facebook* consacrată zonei Ilasco și istoriei ei, consemna câțiva ani în urmă aceste amănunte în privința fotografiei de față postată pe această platformă: soția lui Ion Ursu se numea Lena Blaga. Au fost membri ai Societății Ardeleana din Ilasco și au donat secției Crucii Roșii din Hannibal în timpul Primului Război Mondial.

Născut în 1874, Ion Ursu era cetățean naturalizat și lucra la fabrica de ciment; poseda și o “licență de comerț cu de-amănuntul”. În 1920, încă se aflau la Ilasco...

Alte amănunte aduce Mioara Ordeanu¹³⁾ despre fotografia postată:

“Conform inscripției de pe spate, ei sunt Ion Ursu și soția sa. Erau din Transilvania, zona de sud. Sunt destul de sigură că au venit dintr’un sat din jurul Sebeșului Alba, la începutul secolului XX...

Ion Ursu are pe haină semnul societății românești de ajutor “Ardeleana”, fondată la Ilasco. Costumele lor sunt tradiționale, alb-negru... Bunicul meu i-a cunoscut pe Ion Ursu și pe soția lui. Mai interesant este numele ei de fată. Familia Blaga este din Lancrăm, lângă Sebeș Alba”...

¹³⁾ - Vezi și contribuția acesteia la cunoașterea bunicului ei, Danil (Dan) Ordean.

ET CAETERA

"SALA ROMÂNĂ"

DIN

ILASCO

Înmormântare românească la Ilasco 1912. Hannibal Free Public Library (Hannibal, Mo.) Foto din arhiva Archie Hayden. Vezi și: Ilasco Area Newsletter, Vol. 11, No. 1 (Martie 2013).

Fotografie din arhiva Archie Hayden (datată 1912, Ilasco) de la vegherea religioasă care a avut loc la "Sala Română" în memoria unui român decedat, al cărui nume, din păcate, nu este menționat. Pe pieptul românilor participanți la această ceremonie funebră, pot fi observate eșarfe cu numele societății "Ardeleana" sub al cărei patronaj a avut loc trista ceremonie ("Sala Română" purta Nr. 70 și se găsea la cotul pârâului de lângă clădirea fostei școli din Ilasco).

Înmormântare românească la Ilasco 1912. Hannibal Free Public Library (Hannibal, Mo.) Foto: John D. Cooper (State Historical Society of Missouri). Ilasco Area Historical Preservation Society. Vezi și: Ilasco Area Newsletter, Vol. 16, No. 2 (Iunie 2018).

Poate fi vorba de tânărul Ion Muntean, angajat al fabricii de ciment, răpus de un *cancer* la ficat; totuși, acest fapt nu se poate confirma. După cum indică statisticile oficiale ale județului Ralls (Ralls County) în care se încadra localitatea Ilasco, acesta este singurul român înregistrat ca decedat în cursul anului 1912. Totuși, cum s'a observat, imaginea anterioară poartă și ea aceeași datare a anului 1912, fapt care infirmă probitatea datelor oficiale ale autorităților. De altfel, se poate observa că imaginile sunt realizate în două anotimpuri diferite.

Între cei prezenți, sunt menționați în această imagine de către Societatea Istorică a Statului Missouri o parte a românilor participanți: Ignot Viorel, Simon Nehu, Anna Savu, Lince Ursu, Vene Rona, Amecău Gherman, Sabina Gherman și Vasilie Gherman. De aici, cei îndoliați urmau cu tot ritualul trupul decedatului petrecându-l pe drumul către cimitirul Marble Creek de pe deal, unde avea loc ultimul act al înmormântării. Piatra funerară era, desigur, făcută din cimentul de la fabrică.

Elevii din Ilasco în fața “Sălii Române”, pe vremea când era folosită drept școală (1913).

Femei din Ilasco în timpul unei festivități inițiate de fabrica de ciment Atlas Universal, 24 Iunie 1936. De la stânga, la dreapta: Anna Sîrbu, Judy Kristoff, Margaret Valach, Mary Mojzis, Anna Sajban, Elsie Sajban și Anna Sajban. Foto: Herring Studio, Hannibal.

Din notația explicativă făcută de Gregg Andrews pe seama fotografiei:

Imigranții din Ilasco purtau îmbrăcămintea lor națională sau regională în timpul sărbătorilor speciale sponsorizate adesea de societățile lor frățești. De exemplu, Societatea Ardeleana a organizat sărbători anuale în care imigranții români au defilat prin Ilasco și au participat la festivități în portul lor natal pentru a-și consolida mândria și identitatea culturală. Același lucru l-a făcut și Societatea Națională Slovacă...

Femeile prezente în imagine, sunt în ținută tradițională...

Surse folosite:

- Hannibal Courier-Post, Hannibal Free Public Library (Hannibal, Mo.), Ilasco Area Historical Preservation Society, Ilasco Area Newsletter, Missouri Digital Heritage
- Hannibal Free Public Library - Immigrant Community of Ilasco, Missouri - Cement Company Town 1901-1965
- <https://mdh.contentdm.oclc.org/digital/collection/hfplilasco>
- https://www.facebook.com/p/Gregg-Andrews-Author-100062058979146/?_rdr
- <https://lostriverstories.com/2022/05/06/fifty-three-feet-down/>

Ilasco: Monumentul memorial al naționalităților.

ANEXE

CIMITIRUL "MARBLE CREEK"

(ILASCO, MISSOURI)

Foto: Amanda Stratford (apărută în ziarul "Hannibal Courier").

Foto: Gregg Andrews (cca. 1992-1993). Multe din crucile de piatră sunt ale românilor care și-au găsit odihna în acest loc.

În alt aspect: cimitirul "Marble Creek".

“Marble Creek”, 26 Mai 2014. Foto: Gregg Andrews

Crucea de la căpătâiul lui Vasile Hanzu din cimitirul “Marble Creek”

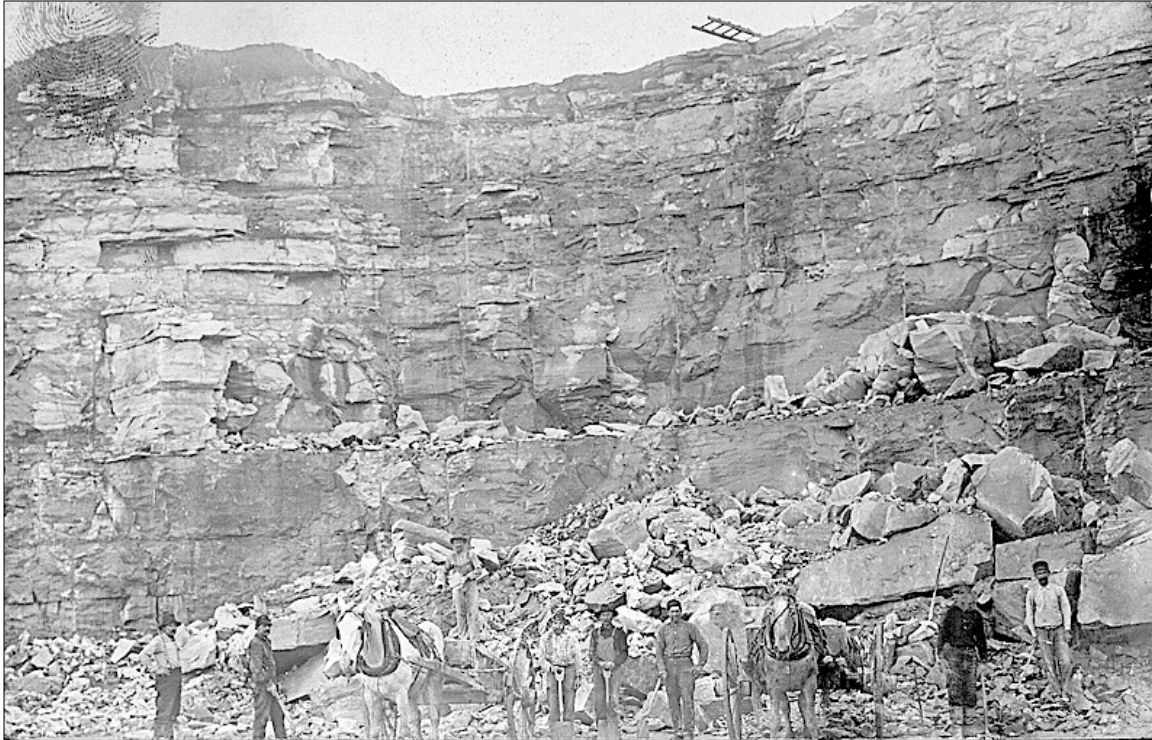
ASPECTE ALE MUNCII ÎN CARIERĂ - ILASCO

Arhiva companiei Atlas Portland

Hannibal Free Public Library (Hannibal, Mo.)

Atelaje la încărcatul pietrei. Foto: arhiva Atlas Portland Cement Co.

Sus: încărcatul pietrei în atelaje. Jos: rampa pentru descărcare. Foto: arhiva Atlas Portland Cement Co.

SFÂRȘIT

